K. K. Universität Wien

Адреса:
Redakce
„Ukr. Skytalec"
Ukr. Tábor,
Josefov,
Čecho-Slov.
Republika
Europe.

Редакція застерігає собі право робити поправки в рукописах. Рукописів не звертається.

УКРАЇНСЬКИЙ СКИТАЛЕЦЬ

ілюстрований місячник

1922.
ЧЕРВЕНЬ.

йозефів.

Ч. 14.
ЧЕРВЕНЬ.

26. 6. 1922.

Видає Культурно-просвітний Кружок. Редаґує пор. Петро Будз.
Світлини Фотоґр. Секції К. П. К. — За редакцію відповідає Карель Крацік.

ЗМІСТ:

Стор.
Ганс Кох: В 2. роковини смерти полк. ґенер. булави Альфреда Шаманека 1
Інж. сот. летун Р. Земик: Дещо про летунство У. Г. А. 3
Чет. Мирон Дольницький: Над пропастю 5
Петро Будз: З життя-буття в таборі в Йозефові . . 7
Іван Вінтоняк: Укр. галицький курінь у Полтаві 19. 8. р. 9
З життя поза табором 11
П. Б. і Б. О.: 2. бриґада (коломийська) в червневій протифензиві 1919. р. 11
П. В.: Волинь під військовим зарядом Галичан 1919. р. 14
Звіт діяльности Комітету будови памятника в Нім. Яблонному 15
Оповістки 16

СВІТЛИНИ:

Плк. ґен. бул. Альфред Шаманек 1
Ключ літаків перед злетом на летищі в Красному . 4
Український Великдень у Йозефові 1922. р. 8
В церкві перед похороном замордованих у Монастириских укр. священиків: о. Підляшецького й о. Галібея 12

Предплата з пересилкою виносить:

	річно:	піврічно:
в Чехословаччині	50 Кч	25 Кч
в Югославії	60 Дин.	30 Дин.
в Австрії	8000 К	4000 К
в Німеччині	300 М.	150 М.
в Канаді	3 $	1·5 $
в Злуч. Держ. Півн. Амер.	2 $	1 $

Ціна одного примірника в Чехословаччині без пересилки 4 Кч.

Semnar für osteuropäische Geschichte Universität Wien

Ґанс Кох.

В другі роковини смерти полк. ґенер. булави

АЛЬФРЕДА ШАМАНЕКА.

Коли 22. мая 1883. уродився Він у нашій столиці Львові — не співали Йому над колискою, що стане колись начальником булави львівського осадного Корпуса, та що Його імя так тісно звяжеться з великою офензивою в укр. визвольній борбі літом 1919. р.

Не ворожив Йому тоді ніхто, що в 37 літ пізніще одної гарної маєвої ночі потече кров із Його смертельної рани по дністровому піску Бесарабії. Та вже в першій молодости кинув Він Східну Галичину, як кожний, хто вибрав собі становище австр. старшини. Світова війна застала Його вже сотником ґен. булави й то знов у східній Галичині в Щирці. В звязку свого корпуса перебув він цілий галицький осінний похід, та зимові бої в Карпатах. Не одного навчився зе цей час . . . .

Вже в першій молодости проявлялася в Нього самостійність і широкий розмах ділання. Справдилися вони й засталися ще тоді, коли служив через 3 роки безпосередно перед війною як пор. ґен. булави в одній гірській бриґаді на сербській границі. — Вже тоді звернув на себе увагу своєю самостійністю, оригінальністю, а головно цим, що — не так, як кожний инший старшина ґен. булави — любив стрілецтво, та працював серед нього в таборі, та в тяжкій щоденній граничній службі.

Війна зробила Шаманека ще твердшим. По битві під Горлицями перенесено Його на карнтійський фронт. Та показалося, що й тут на широкому відтинку італ. фронту нема місця Його стремлінню до самостійного ділання, а тоді іменовано Його начальником булави східного корпуса, що був призначений на схід проти Анґлійців. Завдяки воєнним подіям корпус цей не відїхав на призначене місце, зате шеф його булави відїхав таки до Сирії і в 1918. р. бачимо Шаманека в Дамаску. Задушевні Його бажання сповнилися. Довкруг Нього безмежний простір, найбільша можливість воєнної акції й не аби який ворог-Анґлієць. В таких лиш обставинах могло проявитися вповні Його стремління до самостійности. І не диво, що один приказ царгор. султана наділює, вже тоді майора Шаманека-бея, цісарським оттоманським відзначенням. А відзначень цих Шаманек мав уже досить. У Галичині й Карнтії здобув собі аж 7 — австр. і німецьких. Ними тішився, але ніколи їх не носив.

А от прийшов розвал і Анґлійці інтернували Його. Та Він утік, опинився в Відні й тут вступив до Укр. Гал. Армії, а зимою 1918/19. став начальником булави львівського осадного Корпуса, який опісля мав назву II. У. Г. К.

З цього часу лучиться імя Шаманека з історією цього найкращого Корпуса Укр. Гал. Армії і з іменем Нестора-Жовніра Армії З. У. Н. Р., ґенерала Тарнавського. Звязь, що споювала ці два характери, була незвичайна. Оба однаково самостійні, оба сотворені до небуденних обставин, оба з великим розмахом ділання, оба однаково вперті, коли хто хотів би пірватися на їх верховодські права. А мимо цього, які ріжні оба. Шаманек — це палкий, гнучкий ум, майже нервовий, сміливий і рішучий, повний запальчивости, притому знаток теорії, що рішає самостійно, але з розмахом. Усі Його рішення повні інтуіційного фахового військового знання. Тарнавський флеґматик зі залізним спокоєм. Осторожний, дбайливий про стрілця й матеріял, ворог всякої теорії. Його рішення точно обдумані дозрілою розвагою.

Це були два люди, що несли на собі судьбу II. Корпуса, а відтак до падолиста 1919. й судьбу цілої Укр. Гал. Армії.

Рідко коли можна найти в історії воєн таку дібрану пару верховодців, що так гармонійно до себе підходили й так себе взаїмно цінили. Тарнавський був досить арторітетним, щоби здержати буйну волю Шаманека, коли уважав що за потрібне, але він був також і досить розважним, щоби не признати без застережень заслуг свого начальника булави. Тарнавський не пробував ніколи звати ці заслуги своїми, хоч це так часто в світі лучалося й лучається.

Шаманек відчув, що Йому 35 літньому чоловікові, що походив із чужої нації, потреба авторітету саме старшого й більше досвідченого Українця і з цього авторітету черпав потрібний досвід. Велич Тарнавського полягала в цьому, що дав Шаманекові змогу вирости побіч себе, а заслугою Шаманека було те, що зумів своє знання погодити з волею Тарнавського без нарушення індивідуальности праці обох.

Тяжке було воєнне положення, коли Шаманек обіймав провід булави II. Корпуса. Чортівська Скала була втрачена, залізничий шлях Краків—Львів попав знов у руки ворога, а цим самим мав ворог свобідний довіз поживи, та оружжа з заходу на схід. Хто глядів тоді в Бібрці за Шаманеком, цей мимохіть мусів відчути пошану для цеї залізної людини. Від 5—8 при телефоні, від 8—12 в окопах, від полудня до півночі знов при телефоні, а щойно від півночі до зорі, спочи-

нок і тої при телефоні. Це тодішнє життя Шаманека. Прийшли великодні бої з їх кровавими втратами, а опісля сильний польський удар, що відкинув укр. облогу віді Львова. Було би забогато розводитися над працею Шаманека в кожному бою. Ми не хочемо історії війни цеї доби, ми хочемо Його характеристики. Одно належить лише сказати: Нераз малося враження, що цей чоловік працює з якимсь військовим ясновидінням, та що ні на хвилину не спочиває його палкий ум.

Ось два приміри:

7. льв. бриґада дістає приказ боронити причілка Миколаїв. Звіту одначе звідси не було ніякого. Шаманек звертає увагу III. У. Г. К., якому ця бриґада була тоді підчинена, що 7. бриґаді мабуть лучилося якесь нещастя. Кмда III. Корпуса успокоює, що після голошення сусідніх ґруп на відтинку Миколаїв панує спокій, а брак звідомлення належить приписати лише перерві в телефонічному полученню. Та Шаманек не вдоволився цим. Він остає при своєму підозрінню й прочуває якусь небезпеку, та цим руководиться далі. Висилає автом одного старшину за другим, щоби удержати загрожену бриґаду й дати їй вістку, що пробоєвий корпусний курінь уже їде їй на поміч.

І Шаманек не помилився. Поляки впали з заду до причілка й змусили 7. бриґаду до відвороту на північ до II. а не до III. Корпуса так, що вона не мала навіть часу вислати звідомлення. Під Вибранівкою зійшлася вона з пробоєвим курінем.

Подібний случай лучився два місяці пізніще, в часі укр. офензиви.

Дня 10./VI. 1919. стояв I. Корпус у боях о Тернопіль, а на півдні змагався II. Корпус о Бучач. По полудні переїхав Шаманек автом з батеріями 3. гарм. полка Шепаровича й разом з рострільними 3. і 7. бриґади перейшов за відступаючими Поляками Стрипу й заняв Бучач.

Сейчас на гостинці видано дальші диспозиції. Команданти частин домагалися приказу до переслідування ворога на захід, а Шаманек, мимо всього, спрямував обі бриґади на північ. Інтуіційно відчув Він що ворог під Бучачом був зліквідований, та за це I. Корпус не дасть собі ради з ворогом під Тернополем і тому на власну відвічальність післав на поміч I. Корпусові всьо, що міг. А коли вечером ще цього самого дня вернув до постою Кмди Корпуса застав на юсі дотичний приказ. Його така інтуіція заощадила частинам 30 *км.* походу, а булаві Армії один день в оперативній калькуляції.

Дня 5./VII. 1919. іменував Диктатор ґен. Тарнавського Начальним Вождом, а Шаманека Начальником булави всеї оружної сили Сх. Галичини. Найблищим завданням нової Команди Армії був похід на Велику Україну й похід проти большевиків.

Треба дивуватися, що Німець Шаманек, який знав лише кілька слів по українськи, в так короткому часі схопив перегляд у замотаних політичних, соціяльних і військових відносинах Великої України. Він казав себе інформувати як найточніще так про кожний часопіс, кожну повстанчу орґанізацію, про кожну горожанську самооборону, як і про операції на фронті. Він знав усіх і всьо, Він руководив усім. У цих замотаних обставинах проявилася ціла Його велич, Його інтуітивна спосібність проводу, Його залізна сила праці. Бої в Галичині були для Шаманека твердою пробою й високою школою, а незабуті дні на Великій Україні стали признакою Його життя. Ці дні внесли в Його життя й Його траґізм. Буде завданням пізніщих спеціяльних дослідів зясувати й докладно оцінити провідну думку Шаманека у воєнних операціях від Проскурова по Київ і від Жмеринки по Умань. На цьому місці належить підчеркнути лише це, що закидають Йому політики й що-може кидає якунебудь тінь на Нього як жовніра — а це Його відношення супроти мира з Денікіном.

По підписанню цього звісного, по українському зредаґованого державного акту, виставив Петлюра Тарнавського, а з ним і Шаманека на глум.

І ми укр. жовніри не забудемо ніколи цих сліз, якими заплакали тоді оба ці мужі. — А тут нехай буде вільно мені, одному із цих укр. жовнірів, відсвіжити ще деякі инші спомини минувшини.

Думка про можливий виступ Денікіна каменем давила серце Шаманека. Ще в Галичині, коли перехід через Збруч обговорювано лише теоретично, звернув Шаманек увагу на наше евентуальне відношення до Денікіна. Вже тоді займало Його питання, чи Правительство Петлюри поробить відповідні заходи до осягнення демаркаційної лінії з цим ворогом большевиків.*)

В липні 1919 р. загостив Петлюра лично до постою Кмди. Армії в Чорткові. Хотів мабуть навіть проти волі Диктатора підтягнути Кмду. Армії під свій вплив. Тоді відбулася під його таки проводом тайна воєнна парада, в якій взяли участь ґен. Тарнавський і полк. Шаманек. Та спосіб розумовання Головного Отамана розбився вже в перших хвилинах о залізний опір Тарнавського, та Шаманека. Між иншими запитав тоді ґен. Тарнавський Петлюру (тоді говорилося й про Денікіна), як прийдеться відноситися до Денікіна, бо ж і це ворог. На це відповів Петлюра слово в слово:

»Я розложив Гетьмана, розложив Німців, я й Денікіна розложу.« Так отже в цьому часі, коли в булаві Дієвої Армії, були точно розроблені пляни походу на Київ, не було навіть думки про реальний погляд у будучність. Три дні пізніще У. Г. А. перейшла Збруч, а 10 днів по цьому відбулася друга характеристична парада між Представниками обох укр. Армій. Парада ця кидає ярке світло на далекосяглість політики Петлюри.

До булави У. Г. А. в Дунаївцях заїхав Кмдт. Дієвої Армії отаман Тютюник. Полк. Шаманек використав цю нагоду, щоби спитати, як належить поступити на случай стрічі з частинами Добровольчої Армії. На це важне питання отаман Тютюник заявив певний себе: »Дрібниця. Армія Денікіна в своїй більшости це Кубанці, які певно перейдуть до нас.« Та коли полк. Шаманек зробив на це недовірчиву замітку, Тютюник додав: »Ну, а коли б кубанські козаки не схотіли самі до нас перейти, так ми вишлемо на них наших Запорожців. Якщо тільки стануть ці козаки проти себе, та побачуть свої чуби, то Кубанці вже тоді певно перейдуть до нас.«

І хто ще сміє тут говорити про »зраду«, як такі державні мужі й начальні вожди заразом у цей спосіб і так наївно, добродушно гляділи в реальну будуччину? Дня 31./VIII. 1920. станули вправді під Городською Думою в Київі Запоріжці, але проти них не було Кубанців, а були лише Чеченці ґен. Штакельберґа, що й перші почали стріляпину.

А ось іще й третій епізод, з якого Шаманек мусів набрати враження про дипльоматичні забезпечення головної управи петлюрівської армії. Безпосередно перед рішаючим ударом на Київ радіотелеґрафічна стація У. Г. А. переланала польську депешу, з якої було можна вирозуміти, що Поляки вислали своїх заступників (представників) до Таганрогу до Денікіна. Польські і французькі часописи також ствердили цей факт, а військо просило о відповідні прикази, бо наші частини вже були тут і там стрінулися з відділами Денікіна. Коли одначе полк. Шаманек передав юсом отці бажання до булави Головного Отамана, то стрінувся з досить грубим замітом. І тоді не тільки Він, але й ґен. Тарнавський, якому Шаманек завсіди всьо голосив, мусів набрати переконання, що Армія полишена всякого політичного проводу зробить краще, коли постарається сама собі зарадити.

Дня 28./VIII. подано вкінці до відома, що з булави Головного Отамана з Камінця виїздить до Київа депутація.

*) Слідуючі три епізоди передані точно з запиетка наочного свідка.

Вона вибиралася майже цілий тиждень, а тимчасом утрачено Київ... Так щож? Це добре звісні події. Але цих подій, які ще не звісні, а які богато краще могли би Шаманека звільнити з закиду (оскільки такий закид взагалі на Ньому тяжить) автор цих стрічок, не може ще сьогодні торкатися. Лише це одно можу сказати, що й Тарнавський і Шаманек поступали тоді, як вожди й як жовніри.

Розправа перед форум історії скаже про це колись більше правди, чим звісна судова розправа у Винниці.

Навіщо ще раз відгрібати ці спомини? Ні! Це ж зовсім природне, що товаришеві що наложив головою, належить віддати честь, про яку забувають, або може вже й забули, покликані політики.

5./XI. 1919. звільнено полк. Шаманека з обовязків начальника булави Армії, а по звільненню Його з арешту, який над ним завісив Головний Отаман у порозумінню з Диктатором і по оправданню на розправі в Винниці став Шаманек командантом І. У. Г. Корпуса...

Чи тямиш Ти ще, Любий Покійнику, ці неспані ночі на бердичівському фронті? Чи тямиш ці кінні поїздки й нічні мандрівки на відвідини до підчинених Тобі частин? Чи тямиш, як їхав Ти верхом зі своєю булавою проти большевицьких скорострілів між 6. а 10. бриґадою й як большевицький броневик, що стояв на житомірській стації викликав на Твоїх устах злобну усмішку? Чи пригадуєш собі цю страшну новорічну ніч, коли Ти нехотячи випив отрую й ми мали Тебе так нечайно втратити? Чи пригадуєш собі, як Ти добровільно остав був зі своїм Корпусом у Винниці, коли то нестало вже ніяких вісток від Диктатора й Ти хотів у цей спосіб іще раз ново-утвореній »Краєвій Раді« помочи, щонебудь іще підприняти?...

Всьо було даремне. Від цього часу звізда Шаманека почала все більше й більше пригасати. Начальна-Команда, Микитка-Ціріц, приказала перехід до Ольвіополя, та тиф примусив частини І. Корпуса до чого иншого. Стрільці вмірали сотками. Костисті руки хорих простягалися в сторону Тульчина, де стояв постоєм їхній корпусний комендант. Ціла сотня захоріла одної тільки ночі недалеко нього в цукроварні в Шпикові...

В Чечельнику прийшло до перевороту. Новий галицький ревком назначив полк. Шаманека начальником булави »Червоної Галицької Армії«. Стрілецтво й старшини лише Його хотіли. І це була найкраща для Шаманека нагорода. Та що Шаманек був популярним і улюбленим не лише в І. і II. Корпусі, але й команда III. Корпуса одного разу спитала, чи приказ підписаний Івановом і Солодубом, був одобрений »полковником« Шаманеком? Тому не диво, що большевики скоро пізнали цю небезпеку й дали Йому підрядне місце начальника булави одної з бриґад і вислали на фронт на бердичівський відтинок. Та подорозі Шаманек утік, коли перед тим переконався, що »своїх« Українців лишає в добрих руках. Йому вдалося добитися аж до Ямніля, а звідси старався в ночі 20./5. 1920. перейти Дністер і дістатися до Сорок. Та по причаленню до другого берега застрілив Його бесарабський бандит, а колишній австрійський, тепер румунський старшина, похоронив Його з військовою почестю.

Я старався видістати знимку Його могили, але румунські власти в Сороках мовчать. Зложім наразі, хоч цей терновий вінець на Його гробі в надії, що незабаром історія української визвольної борби оцінить Його так, як колись цінили старшини II. Корпуса називаючи Його: »Найліпшим нашим Українцем«.

Інж. сот. летун Р. Земик.

ДЕЩО ПРО ЛЕТУНСТВО У. Г. А.

(Продовження.)

Через утрату 8 старшин не лише прорідився старшинський корпус летунів, але й перестав існувати курс зорців. У перших днях по нещастю не було спромоги його далі вести, а опісля не було вже й конечної потреби основувати новий курс. Із Відня наспіла більша скількість фахових сил, а саме: пільотів, зорців і обслуги апаратів. Із їх приходом розвязано навіть курс вишколу обслуги апаратів, бо інструктор того курсу одержав инше, далеко важніще приділення. Улаштовання обох курсів мало наступити дещо пізніще. Прибуття нових фахових сил до сотні принесло велику користь нашим воздушним збройним силам. Сотня мала вже більше летунів, чим літаків. Усі її завдання розділено відповідним силам, а до виконування служби, установлено чергу.

Коли в той спосіб сотня стала на ноги й коли могла уснішно працювати без ніяких перешкод, задумала команда сотні перевести дальшу орґанізацію летунства. Призначила до того осібний персонал, та вислала до правительства перше запотребовання більшої скількости літаків і потрібного запасового матеріялу. Та правительство, що не могло паразі спровадити потрібного летунського матеріялу з заграниці, мусіло дати відмовну відповідь. Із цього прикрого положення ратує нас Дієва Армія. У. Н. Р., що відступаючи перед напором большевиків, переходить на терен Східної Галичини. Вона привезла з собою богато летунського матеріялу. Цілий колишній німецький летунський парк, що стояв за часів гетьмана в Києві, був у руках Дієвої Армії. Вправді по дорозі підчас перевозу богато матеріялу пропало, але все ж таки до Східної Галичини прибула маса літаків. Крім того на летищі в Проскурові стояло теж около 100 літаків німецького типу. Тими літаками ніхто не журився. Стояли під голим небом без накриття й непривязані навіть. Найменший вітер перевертав ними, та нищив їх... Підчас відвороту Дієвої Армії забрали її війська з Проскурова лише около 10 літаків, що їх у поспіху перед опущенням міста можна було погрузити. Зате заряд перевезеного київського парку й проскурівських 10 літаків, виносив 300 старшин, не числячи вже обслуги. Установлено було навіть летунський інспекторат, у якого булаві працювало теж около 100 старшин... До Красного приїхав був київський т. зв. дивізіон, що мав усього 3 літаки й 30 ваґонів цукру.

Саме підчас відвороту Дієвої Армії з Проскурова, післала туди команда наших воздушних збройних сил 2 старшин і кількадесять людий із обслуги, за летунським матеріялом. Три дні по відступленню військ Дієвої Армії з Проскурова, грузили вони оставлені літаки власними силами, та привезли до Красного около 60 літаків і більшу скількість технічного матеріялу. Між відісланими до Проскурова летунами був заслужений уже в українському летунстві містостаршина Кавута, якого завданням було вишукати на летищу добрий літак і прилетіти ним до Красного. Та лет не вдався. Кавута підніся літаком у воздух, але вже по кількох хвилях упав таки недалеко Проскурова, де постигла його смерть, а зним разом згинуло ще двох Придніпрянців, що разом із ним летіли до Красного. Тіла всіх трьох перевезено послідним транспортом до Красного й там похоронено.

Приріст літаків і технічного матеріялу спонукав команду летунських збройних сил до утворення другої полевої летунської сотні. В короткому часі стояла вона готова, а в великодну пятницю 1919. р. відійшла в силі 3 боєвих і 3 розвідчих літаків до Стрия під назвою: »Перша полева летунська сотня«. Команду її обняв пор. летун Хрущ. Сотня, що лишилася в Красному, мала таку саму силу, що й стрийська, а від хвилі поділу, називалася: »друга

полева летунська сотня«. Команду її вів сот. летун Залозний. Від цеї пори праця на фронті була розділена й давала кращі висліди. Перша сотня, що підлягала безпосередно Н. К. У. Г. А. й повнила боєву, та розвідчу службу у районі II. й III. У. Г. К., мала вправді більший боєвий терен і мусіла розвинути більшу боєву діяльність, чим друга сотня, що належала до I. У. Г. К. й обслугувала менший боєвий простір, але зате 2 сотня звернула більшу увагу на технічний матеріял і саму орґанізацію летунства. Вона заснувала малий летунський парк, що старався про доповнення обох сотень, чим дала товчок до дальшої орґанізаційної праці. Інспектор летунства Дієвої Армії, будучи тоді в Красному й видячи живу діяльність нашого летунства так на полі тактики, як і техніки, виставив іще одну летунську сотню, що відійшла в силі 5 літаків, як: »третя полева летунська сотня« до Тернополя. Її завданням було повнити службу на большевицькому фронті, на якому згинув один із наших найліпших летунів бул. ст. дес. Томас. Тим робом уже з початком мая 1919. р. мала У. Г. А. три полеві летунські сотні, що обслугували фронт, та виконували службові лети до Станиславова, а летунський парк давав їм доповнення всякого технічного матеріялу. Праця йшла, й наше летунство розвивалося, могутніло.

Та не довго. В другій половині мая зайшла в ньому велика зміна. Наша Армія відступала й війна прибрала рухомий характер. Через те тактична діяльність нашого летунства ограничалася на розвідці, а технічний його розвій зовсім упав.

Дня 18. 5. 1919. одержала 5. сотня приказ Н. К. У. Г. А. відійти сейчас до Станиславова й там ждати дальших приказів, а дня 25. 5. на приказ лет. референта при Д. С. В. С. мйра. Пузи, відлетіли три літаки в напрямі Карпат. Із невідомих причин мусіли осісти на терені Чехословаччини, де їх сейчас інтерновано. Решта сотні відійшла через Городенку—Заліщики до Ґермаківки, де опісля злучилася з 2. сотнею.

2. сотня остала ще кілька днів на старому місці, але чекала приказів у строгому поготівлю спакована в дорогу. В тому часі появилися кілька разів над Красним ворожі літаки, але лише раз удалося їм кинути бомби на залізничу стацію. Пізніще за кожним разом атаковані нашими літаками, відлітали не осягнувши своєї цілі. Дня 21. 5. відійшла 2. сотня до Озірної, лишаючи при булаві I. У. Г. К. один літак для ведення конечної розвідки рухів ворожих сил, та для привернення лучби між відступаючими власними частинами. Рівночасно з відїздом транспорту, відлетів один розвідчий літак із підполк. Капуковим у район Тернополя, щоби там вишукати місце для нового летища. Та в годину пізніще впав із висоти 500 m. і розбився, а Кануков і оба мотористи згинули на місці.

Булава I. У. Г. К., що перейшла з Камінки Струмілової до Золочева, а опісля до Тернополя, вислала 2. лет. сотню з Озірної до Березовець, коло Тернополя. На цьому місці стояла сотня довший час, який використала для змонтовання двох боєвих літаків, що їх сейчас приділено до I. У. Г. К. Дотепер обходився I. Корпус лише одним літаком, бо инші робили службу для II. й III. У. Г. К. Перша сотня, яка по страті трьох літаків, розпоряджала лише двома літаками неспосібними до лету, не могла сповняти ніяких завдань, а завдання ті з кожним днем усе більшали. У дальшому відвороті перейшла булава I. У. Г. К. з Тернополя до Сухоставу. По дорозі переслала 2. лет. сотні приказ перейти до Ґермаківки. Та через лихі получення сотня одержала приказ дуже пізно й знайшлася в скрутому положенню. Ворог заняв уже був Тернопіль, а лет. сотня в Березівцях не мала ще паровозу до відїзду. Заходила конечність знищити летунський матеріял, щоби не попав ворогові в руки. Та в останній хвилі вдалося сотні роздобути паровіз і вона відїхала в напрямі Теребовлі, а три летоздатні літаки відлетіли до Ґермаківки, де злучилися з 1. сотнею. Недалеко залізничої стації на толоці устроєно тимчасове летище, звідки згадані три літаки вилітали на розвідку. Тяжку працю сповняли вони в Ґермаківці. Тодішний фронт вимагав дуже живої летунської діяльности. Кожний літак, що міг забрати з собою лише на дві години бензини, мусів виконувати денно 5—6 летів.

В початках червня (від 6./6.) зачалася наша протиофензива. По занятю Чорткова, почали війська У. Г. А. скоро посуватися вперед, а тим самим вимагали великої праці від летунства. Команда воздушних збройних сил зрозуміла хвилю. В перших днях протиофензиви переноситься з цілою сотнею до Теребовлі, та зачинає працю, яка має принести велику полекшу власним геройським військам. Цілий технічний матеріял вигружує й складає

Ключ літаків перед злетом на летищі в Красному.

в відповідних маґазинах, а варстати начинають свою працю. Робота йшла, аж горіла. Вже по кількох днях було готових і спосібних до лету кілька літаків. Перша сотня, що до тепер була безчинна, дістала 5 летоздатних розвідчих літаків і почала вести зовсім успішну розвідчу службу, а перша сотня докомплєтувала свої боєві літаки до числа 4 й вилітала ними в товаристві розвідчиків. До злету мали дуже пригоже місце 4 *км.* за місточком. Там залітано (випробовувано) й новомонтовані літаки.

Та й тепер не довго вели обі сотні спільну працю. Наш фронт ізза браку стрілива почав при кінці червня хитатися, а опісля наступив відворот цілої У. Г. А. Обі летунські сотні знов заваґонувалися й спільним транспортом відїхали до Гусятина. Летоздатні літаки відлетіли туди воздушною дорогою. В Гусятині мали летунські сотні послідне своє летище на галицькій землі. З нього злітали на розвідку в глубину краю, та перекладали летунський матеріял на вози, приготовляючи всьо до перевозу через Збруч. Дня 16./6. відїхав транспорт до Камінця Подільського, а летоздатні літаки, після приказу Н. К. У. Г. А., розвідували, в яких місцях частини У. Г. А., переходять Збруч, та в якому напрямі посуваються на Великій Україні. (Далі буде.)

Чет. Мирон Дольницький.

НАД ПРОПАСТЮ.

(Продовження.)

По кількадневних, тяжких, та форсовних походах II. У. Г. К. перейшов у район Брацлава здовж Бога попри місточко Райгородок, де наліво мав злуку з кінною бриґадою сот. Шепаровича, а направо з ґрупою от. Шльосера (8. й 11. бриґ.). Команда Корпуса осіла в Немирові, маленькому місточку брацлавського повіту, кільканацять кільометрів за фронтом. Головним завданням II. Корпуса було перефорсувати Бог і разом із III. Корпусом, та частинами Дієвої Армії У. Н. Р., які стояли далі на півдні (в районі Тульчина), зіпхнути ворога як найдалі на схід, згл. південний схід. Які були дальші пляни Головного Командування, годі мені сказати. Нам усім здавалося, що ходило головно о тимчасове бодай звільнення як найбільше території, бо годі припускати, щоби Н. К. У. Г. А., знаючи добре стан Армії, могла думати про ширші стратеґічні пляни. Ляйки-загорільці говорили також, що одною із цілий є Одеса (вже не Київ!), але це при тому складі обставин оставало, здається мені, лише думкою цих загорільців, або мрією смішних своїх плянах стратеґіків Дієвої Армії (подібно як тоді, коли Дієва Армія разом із польською була в панічному відвороті перед большевиками, штаб начальника тилу Дієвої Армії в Новій Ушиці обдумував плян розміщення етапних установ на шляху Вапнярка-Одеса.

Сейчас по приході II. Корпуса цілий наш фронт пішов у наступ. Наступ удався. Ініціятива перейшла в наші руки. 7. бриґада перейшла Бог і заняла Брацлав, злучилася з головною силою ґрупи от. Шльосера й мала повести наступ далі в східному напрямі здовж правого берега Бога, облегчуючи в цей спосіб перехід через ріку ґрупі от. Кнітля (2., 3., 4. й 10. бриґ.), яка стояла в тяжких боях під Семенками, Райгородком і Нижною Кропивною. Бої цеї ґрупи були дуже завзяті й усе без рішаючого висліду. Денікінці то відступали, то знов ішли до протинаступу, кидаючи тут свої найкращі сили, між иншими цілі старшинські сотні й кінноту. Бої доходили прямо до завзятости й кінчилися великими втратами по обох сторонах. Та все таки успіх був по нашому боці, бо ґрупа Кнітля зближилися до Бога. Це одначе не тривало довго. Денікінці з новими силами пішли до загального наступу. Насамперед розбили головні сили Дієвої Армії У. Н. Р., опісля вперли за Бог на давні позиції 7. бриґаду й відкинули взад ґрупу от. Кнітля. Та найбільше небезпечним було це, що Денікінці відпирали все далі й далі на захід, згл. північний захід Дієву Армію, а з нею бриґаду У. С. С., що тоді була в звязку з Дієвою Армією. Через це праве крило У. Г. А. висіло в воздусі. Грозила отже небезпека окруження. Так само й на І. У. Г. К. у напрямі на Дашів-Липовець ішов сильний ворожий удар і І. У. Г. К. начав відступати. Ми стояли знов перед загальним відворотом. Сталося те, чого ми надіялися. Спершу успіх, а опісля, не лише силою, вимушений відворот. Кажу: не лише силою, бо головну ролю відіграли тепер інші обставини, а головно внутрішний стан нашої Армії.

Були перші дні падолиста. Від кількох днів падав дощ, земля розмокла так, що на чорноземних надбожанських полях і дорогах було тяжко крок зробити. Дні були зимні, а ранками бралися вже добрі приморозки. Відтак начав падати сніг і зима началася на добре. По безмежних полях Поділля гуляли сильні степові вітри. Серед такої погоди прийшлося нам вести ці тяжкі бої. А Армія представляла тоді під кожним зглядом страшний образ. Гола й боса. Великий відсоток не мав зовсім плащів. Було богато таких, що мали подерті плащі, або кожухи, але не мали блюзок, або штанів, а були й такі, що ходили прямо в підштанках. Із біллям було ще гірше. Богато не мало зовсім білля, а хто мав дві пари, цей належав до вибраних судьбою й про них офіціяльно нічо не зналося, бо ці, що не мали жадного білля, були би певно їм відібрали. А вже найгірше було з обувою. Для ілюстрації досить навести факт, що в 3. бриґаді в 6. піхотному полку було 86 стрільців, які не мали зовсім черевиків, а понад 60 такі подерті, що по кількох днях і ці остали без обуви. (Дата винята зі звіту команди 6. п. п. з 25./10. 1919. М. Д.) Стрільці, що не мали обуви, сиділи при обозі, а через це ослаблювалася боєздатність частин бриґади. А про такі річи, як налатки (шатра), або накривала, то й мови не було. Були случаї, що деякі найкращі й найсправніші фронтові старшини не маючи черевиків, зголошувалися при звіті, що з цих причин не можуть повнити служби. Можна було серед таких обставин вимагати від нашої Армії воєнного духа?! А це вже рік цілий тягнеться ця безконечна нужда. Міг цей стрілець голий, босий, серед дощу, снігу, та негоди лежати в окопах, або цілу ніч стояти на заставі? Міг командант спокійно жадати від нього сліпого сповнення обовязку? Міг він глядіти на ці страшні муки своїх стрільців, які приходили до нього, й може не знаючи добре загального положення цілої Армії говорили: »Ми присягали Україні й цілий рік уже терпимо, та не хочемо покидати своїх рядів, але серед таких обставин ми вже не можемо далі битися, хиба прийдеться втікати.« (Слова стрілецької депутації 6. п. п. до команданта ґрупи. М. Д.) А яку відповідь, яку раду міг дати на це командант? Успокоювання й пусті обіцянки не могли вже нічо помочи, а заклики до видержання відбивалися страшною іронією в серцях тих героїв-пуждарів. І треба було справді самовідречення й самопожертвування, що наші стрільці з винятком »здешних« не дезертирували. Та мимо цього наші ряди з дня на день у застрашаючий спосіб проріджувалися. Поворотний і сипний тиф шаліли вже на добре. Крім цього

показалися ріжні обяви простуди. А поле до попису для всяких недуг було прямо ідеальне. Відхід старшин і стрільців із цих причин я найкраще зілюструю на числах. Ґрупа от. Кнітля в день обсади фронту, т. є 23. жовтня мала 2386 боєвого стану, а по 7 днях 624, при чому треба зазначити, що втрати в боях були супроти загального убутку мінімальні, бо виносили ледво 5—6%, решту зїла пошесть.

Ворог тимчасом наступав далі зі збільшеною ще енерґією. Дієва Армія й бриґада У. С. С. були вже в відвороті далеко на північний захід у районі Станиславчик—Бар, а за ними далі йшов ворог. А що мали ми робити? Відступати? Й дійсно були вже видані диспозиції до відступу. Тяжкі обози були вже навіть начали свій відступ, та показалося, що нема як і куди відступати. Ліве крило Армії (І. Корпус) було супроти Дієвої Армії далеко на північний схід і мусіло би було відступати лише в район Винниці, бо на півночі були вже большевики, а центр і праве крило в район Жмеринки й Бару, куди саме мав напрям головний удар ворожої армії й вона вже майже доходила до цього району. Заходила дуже поважна небезпека окруження Армії. Та й це можна би було евентуально оминути, коли б Армія була так справна й розпоряджала тими всіми средствами, яких у такому случаю конечно потребує, а саме: приготований новий етап, залізниці, добре зорґанізовані й сильні обозні валки, частини до здержання ворожого напору (для позискання часу) й заздалегідь уже вибрана певна оборонна лінія. А тепер про нічо таке й думати не можна було. Дійсного етапу ми не мали на Україні ніколи, не то тепер. Залізничий транспорт не був зовсім наладнаний навіть у найкращому нашому положенню мимо цього, що, здається, і в придніпрянському міністерстві шляхів працювало подібно, як і в инших міністерствах 950 урядовців. Військові обозні валки ледво могли довезти найконечніщий воєнний матеріял і харчі на фронт. Коні були лихо відживлені, паршиві, а вози по піврічній блуканині по широкій Україні ніколи не справлювані. По нашому переході через Збруч аж до цеї хвилі наші коні майже ніколи не діставали прохарчування від інтендантства. Відносні команди, а згл. візники мусіли самі дбати про кормлення своїх коний. Сейчас по переході за Збруч Головний Отаман видав острий наказ платити мужикам за побрану пашу й збіжжа такі ціни, які вони бажали, а це тому, щоби »не зражувати« собі місцевого населення (розуміється скрізь українського). У нас не було на це стільки гроша, щоби платити за пашу такі горендальні суми. Н. К. У. Г. А. не мала на жаль машини до биття всяких »лімонок«, чи »капарейок«, чи инших українських державних грошей, які »ходили« відповідно до курсу, означуваного кожночасно в кожній місцевости инакше. Тож не дивниця, що коні сохли, паршивіли, світили голими хребтами й гибли десятками. Від таких отже валок не богато можна було надіятися при конечному відроті. Частин до здержання ворожого напору в часі відступу не було ніяких крім цих, які без зміни вже рік стояли на фронті. Доповнень не було, бо коли б були, то може не мусіли б ми відступати. Переводилося вправді знов мобілізацію в прифронтовій полосі, але мимо дуже »популярної« війни з Денікіном вона йшла дуже пиняво, а впрочім уже досвід навчив нас, при найменшому хоч би відвороті ці новобранці остаються, а з цього місто користи, виходить лише страта, бо йдучи домів забирають зі собою кріси, муніцію, та инший воєнний матеріял, а він був уже в нас дуже куценький. А послідне й найважніще? Де мала би бути ця заздалегідь вибрана й приготована оборонна лінія й її тили? Їх не було. Хиба б Головний Отаман попросив Поляків, щоби нам її приготовили, або позволили приготовити десь здовж, або поза своєю деморкаційною лінією. А що евентуально далі? Йти за Збруч до Поляків? — — — Ми відчували всі, що стоїмо перед катастрофою, що переживаємо руїну.

А пошесть наліла й усе більше, та більше зїдала наші ряди. Недавно ще сильні сотні змаліли до 20—30 людий загального стану. Були сотні, де був один старшина, або й не було ніякого. По штабах працювали як день, так ніч усе одні й ті самі старшини, бо один за другим відходили до лічниці.

До тепер старався я спокійно про це розказати, але про наші лічниці в цьому часі не зумію. Не зможу себе здержати, щоби не попасти в тон, який декому може здаватися пересадною розпукою. Це аж надто гіркі, та болючі спомини, тому в цьому місці віддаю голос може й більше компетентному сан. пор. Володимирові Сенчині, комендантові лічниці 3. бриґади. Може йому це легче прийде, хай він розкаже про свою лічницю. Кажуть, що лікарі мають сильніщі нерви, докази чого найдуть шановні Читачі дійсно в його оповіданню. Від себе додам лише, що його лічниця була під цей час чи не найкраще зорґанізована в цілій Армії.

Пор. Сенчина розказує:

»Дня 16./10. дістав я телефонічне візвання з Команди Корпуса явитися там уже ранком. У Корпусі одержав я приказ евакувати всіх хорих із лічниць у Бердичеві, а саме тому, що сан. шеф П. У. Г. К. Др. Коцовський виїхав по службовим ділам до Винниці й поручив мені себе заступати. Як довго мала тревати евакуація, не сказано мені. Сейчас, як найскорше, бо війська вже в полудне відходять, а в Бердичеві остає лиш один курінь, як охорона задів. У Бердичеві повно хорих. І в лічницях військових і цивільних і в бриґадних лазаретах (4. й 7. бриґ.) і в мене в відсильній точці в бараках на залізничому двірці. Було їх до 500. При помочі харчевої валки П. У. Г. К. й обозу лазаретів 3. й 4. бриґади удалося мені їх перевезти на залізничий двірець, але на двірці тяжко добитися поїзда. Поїздів треба було 3. На стації повно інтендантського добра, худоби, коний, авт. Евакуують і цивільні власти, а ґуберніяльний комісар Київщини крім каси привіз цілий ваґон крісел, столів, та иншої бюрової обстанови. Зачинається борба між ним, а мною, хто скорше поїде, чи його крісла, чи мої хорі, що залягли не лише бараки, але й площу довкола них. А тут дощ кропить, холодненький собі вже. Яка ситуація на фронті, не знати, бо війська вже відійшли й мабуть прийдуть уже скоро большевики. Годі ждати. Між хорими починаються балачки, дехто з них подає вже й панічні вісти, деякі беруть уже свої клунки на плечі, та мимо горячки йдуть кудись, куди очі понесуть. — Не будемо ждати — кажуть — аж нас тут большевики захоплять. — Уже вечеріло, як добув я один поїзд, коло 10. години другий, а о 2. в ночі третій. Слідуючого дня ранком виїхав я сам підводами за 3. бриґадою в сторону Махнівки, забіраючи зі собою хорих із мого персоналу, бо знав, що посилаючи їх поїздом, був би їх більше не побачив.

Дорога наша вела через Махнівку—Заливанщину—Винницю—Вороновичі—Немирів до села Рубаня, де я приїхав 23. жовтня. В Рубані в школі почав я лаштувати бриґадну лічницю. Приходило вже тоді до неї денно 15 до 20 стрільців із фронту й то в страшному стані. Самі майже з тифом. Горячкуючі, промоклі до нитки, без верхніх одягів, із дряною обувою, або й без неї. Про білля й не згадуй. Трусяться від зимна, хоч це щойно кінець жовтня.

Я думав дальше тут працювати, але за ініціятивою шефа булави П. У. Г. К. от. Льонера мало оснуватися в Немирові кілька лічниць, щоби не висилати хорих на певну смерт у лічниці запілля. Одну з цих лічниць, а саме в земській лікарні, поручено улаштувати мені. Дня 1. падолиста переїхав я з обозом і інвентарем бриґадного лазарету в Немирів. З лазарету остала була тоді лише назва, бо ввесь санітарний матеріял знищився, попропадав через безупинне вожения, пакування й розпаковування, а аптичний матеріял був уже ось-ось вичерпаний. Останній набір ліків одержав я 26. червня 1919. р.,

якраз день перед нашим другим відворотом у Галичині. Не було ані одної пари білля, ані одного сінника, ані одного накривала, а без цього годі собі лічницю уявити. З ліків остало ще дещо камфори й кофеїни для підскірних інекцій і цим ратувався я через півтора місяця.

В Немирові заняв я два шпитальні бараки земської лікарні. Лікарня тоді вже взагалі цивільних хорих неприймала, бо фондів на її удержання давно вже ніхто не давав. Серед нормальних відносин шпитальні бараки могли помістити 28—30 хорих, а мені поручено відразу приготовити приміщення на 70—80 хорих. Обстановку треба було сплою вишукувати по коморах у завідательки, яка крайно вороже до нас відносилася. Її муж російський полковник. Денікін для нього альфа й омеґа. Просьбою й грозьбою вдалося мені зібрати трохи ліжок, та сінників і около 50 накривал.

Почали прибувати хорі. Їх клав я в перший барак, менший і кращий. На дворі началися погані дні. Треба було топити в печі, так топив я деревом, що лежало коло лікарні. Роботи ставало що-раз-то більше. Мені до помочі стояв земський фельчер, та його жена, яких узято на військовий харч. Праця йшла спершу досить правильно. Хорі одержували крім приписаних пайок (сотенний харч), молоко й булки. Але з дня на день відчувалося що-раз-то більші браки й недомагання. Купіль не до ужиття, а справити її годі. Дезінфектор не фукціонує, а найбільше лихо: брак кльозетів. Я казав купити дві бочки, поставити їх на коридорі й кілька разів денно випорожнювати. Погана гіґієна! Довкруги бочки, мокро, та й випари погані. Одного чоловіка треба, щоби все чистив, а в мене ось який персонал: один санітарний десятник і трьох санітарів. Сестру (Ольгу Матвіївну) відкликано до запасної лічниці Н. У. Г. К. у Винниці. А хорих усе більше й більше, вже повно їх скрізь по обох бараках. Приходять уже й старшини. Кафлеві печі, що огрівають малі кімнатки в другому бараці, димлять. Справляли їх мулярі — нічо не помогло. Так три кімнати стоять порожні, а старшин нема де покласти. Я поширюю лічницю, а роблю це в цей спосіб, що в домі, де я жив, занимаю одну кімнату й тут на сінниках міщу 15 виздоровців. Заведуває мій десятник і один санітар. Осталося ще двох і вони працюють у другому бараці, а в першому роблять службу старшинські чури. Все таки лічниця має сякий такий вигляд. Подобається навіть Др. Коцовському. »У вас санаторія« — каже він і дає приказ перемінити лічницю на старшинську. А де я подію стрільців із моєї бриґади? А в мене телефон не вмовкає: »гальо, земська. Др. Сенчина? Тут третя! Є в вас місце? Ми вислали 15 хорих, вони вже в дорозі. — Нема місця? Пропало, мусите приняти! Кінець!« І заїжджає віз за возом. Зносять хорих, лишають мені їх на коридорі, затинають коні і відїжджають. Числю, а їх не 15, а 20. І так день за днем. Вістка про старшинську лічницю рознеслася блискавкою по цілому Корпусі. Приходять: сот. Зубрицький, пор. Самарик, хор. Чехович, чет. Ганкевич, чет. Гузар, пор. Сак, пор. Мацьків, пор. Сорокевич, чет. Сенчина й пол. духовник о. Галайчук. Усі зі сипним тифом. Не кладу вже хорих на ліжка. Ліжка викидаю й прямо на сінниках на долівці приміщую всіх, як оселедців одного коло другого. Не лише з третьої бриґади привозять мені хорих, але й з підвідділів Команди Корпуса. В цьому часі западає на поворотний тиф фельчер і його жена. Остаюся сам із двома санітарями, а стан хорих у мене зріс уже до 14 старшин і 140 стрільців. Починають хорувати й мої обозники. Наші для коний мена. Коні спарниївіли, обійти й напоїти їх нема кому, гинуть один за другим. Із дровами прямо катастрофа. Деколи вдається вибороти від стаційної команди фіру дров, а то розбираю дубовий тин коло лікарні, санітарі спалили вже браму, зрізують дерева в городі й ось-ось упаде жертвою величавий ясень сейчас при вїзді в лікарню. А дров треба все більше й більше. Друге лихо зі світлом. Купити годі, а провіянтура придержується нормованих приписів. Не дивиться на це, що всі кімнати й коридори мусять бути цілу ніч освітлені. Перед вечірною візитою їду що дня в місто добувати дечого. Може вдасться дістати що в Корпусі, може в стаційній, а може й бриґада чим поможе. З ліками також рветься. Післав був до Винниці до аптики Н. У. Г. К. Привезли тільки, що в одну кишеню забереш. Ліки треба купувати, а гроший дасть біг. Міняю на власну руку перевязочний матеріял за ліки. А на Україні ціни ліків у цьому часі ось які: одна ампулька камфори, або кофеїни 85 карб., а мені таких треба що найменше 60 денно (кофеїни в порошках зовсім нема). 1000 gr. йодини 18.000 карб., стільки ж йодоформу 56.250 карб., 1000 gr. гіпермаґнану 12.000 карб. і т. д. В лікарні все таке дряпе, що годі найти кілька простирал. Щасливі ще ці, що лежать на ліжках. Вони мають накривала, инші накриваються плащами, якщо їх мають, а як ні, то таки так. А кілько разів лучалося, що везли хорого в лічницю й він обморозив собі ноги, бо був босий (н. пр. пор. Махник, якому через це ампутовано ногу).

(Кінець буде.)

Петро Будз.

З ЖИТТЯ-БУТТЯ В ТАБОРІ В ЙОЗЕФОВІ.

Рік 1922.

1. IV. Полевий духовний уряд, що дотепер творив два відділи, а саме бриґадний і йозефівський, злучено в одно тіло під назвою: „полевий духовний уряд у таборі в Йозефові“. До ведення його назначено пол. дух. о. Михайла Кушкевича. Відбулося чергове засідання Виділу К. П. К.

2. IV. Похоронено в Мільовіцах стр. Василя Павлюка. Покійний походив із найкращих околиць славного Покуття. Уродився 1893. р. в Хомяківці, в Коломийщині. Молодим іще леґінем належав до „Січи“, та вчився там національної свідомости, карности, єдности й патріотизму. З вибухом українсько-польської війни, став, один із перших, у ряди славних гуцульських курінів, та боровся завзято з відвічним ворогом. Останні дні свого короткого життя перебув на еміґрації в Чехословаччині, де мимо свого слабого здоровля, працював над собою, щоби гідним вернути до вільних уже від ворога рідних сторін. Дня 31. 3. с. р. підкошений чахоткою вмер у лічниці в Мільовіцах. Память Його вшанувала українська громада на еміґрації величавим похороном, на якому грала йозефівська таборова орхестра й співав йозефівський стрілецький хор, а почетна чета укр. робітничої сотні в Мільовіцах віддала на цвинтарі почетну сальву. В похороні взяли участь і Чехи, а чел. стаційна команда в Мільовіцах зложила на гробі вінець. — Вічна Йому память!

3. IV. В. К. Д. розп. ч. 3812/перз. дозволила містостаршині Петрові Новосадові заключити подружжя з п. Анною Шнайдер, а розп. ч. 3945/перз. стр. Іванові Гавриловові з п. Софією Матішеч.

Почалися в таборі курси не-і малограмотних. На курс неграмотних уписалося 12 стрільців, а науку на ньому подає чет. Дюк. На курсі малограмотних, що на нього вписалося 20 стрільців, учит пор. Колодій. Наука обох курсів буде відбуватися в таборовій „УМСА“.

4. IV. Відбулася судова розправа в Яромежі проти чет. Дмитра Вахняка за видавання „Українського Скитальця“. Розправу відложено, бо чет. Вахняк, що був лише адміністратором і доносувателем „Укр. Скитальця“, не міг за нього відповідати. Що правда, за нього ніхто не міг відповідати, бо до цеї пори не мав він відвічального редактора, а видавання його зголошено чел. властям щойно перед кількома днями,

але чет. Вахняка все таки змушено тим робом вийти перший раз поза район табора, та оглянути бодай одну вулицю найблищого місточка Яромежа.

6. IV. Комендант табора полк. Волф виїхав на коротку відпустку, а заступство команди обняв мір. Лисняк.

7. IV. Благовіщення. Сонце зійшло весело, та сильно цілий день гріло. Сніг, що вкрив був учера землю грубою верствою, топився й лишав по собі велике болото, але таборити, що дуже пильно над усячиною призадумуються, тішилися, бо з сьогоднішньої погоди пророкували гарний Великдень. В таборовому театрі відправив пол. духовник богослуження.

8. IV. Самопоміч розділила грошеві підмоги між військових 50-сотниківців.
Виділ К. П. К. відбув чергове засідання.

9. IV. Цвітна неділя. В таборовому театрі відбулося богослуження й роздання шутки.
„У. С. К." розіграв із „С. К. Яромеж" на площі в Яромежі змагання копаного мяча з вислідом 3 : 0 в користь Яромежців.
Відбулися Загальні Збори гуртка немічників, на яких доповнено Виділ, вибіраючи писарем чет. Теодозія Яворського.
Самопоміч розділила грошеву підмогу жінкам і дітям.
Надзвичайні Загальні Збори К. П. К., що їх заповіджено на сьогодні, не відбулися ізза браку потрібного числа учасників.

14. IV. Відбулися надзвичайні Загальні Збори У. С. К., на яких вибрано нового голову пор. Івана Байґерта.

15. IV. На черговому засіданню Виділу К. П. К. рішено на внесення голови історичної Секції чет. Мірона Дольницького улаштувати академію в 300літню річницю смерти гетьмана. Сагайдачного. Таборова орхестра грала на вечірній великодній утрені в йозефівській церкві.

16. IV. Великдень.

Гарний, сонячний день збудив таборитів на свято Воскресення Веселе сонечко підносилося поволі вгору, а громадяни йозефівського табора збіралися на площі перед театральним бараком. Із поважним і святочним настроєм ішли на збірне місце, та уставлялися до богослуження. Перед вівтарем стає довгими рядами військовий курінь, із лівої сторони орхестра й хор, а з правої цивільні й діти.

Началося богослуження, понеслася воскресна пісня, а зібрані Скитальці відродилися, зросли. Їм перед очима стала ціла Україна, як широка й простора з цілою своєю красою й чарівною силою, зі всіми своїми радощами й смутком. Їм пригадалися рідні сторони, рідні люди, великодні гаїлки... В їх памяти віджили недавні ще спомини героїчної національної борби й траґічне лихоліття... Їх усіх огорнула свята, спонтанічна сила й зцілила їх у одно свідоме тіло.

Український Великдень у Йозефові 1922. р.

У чеській лічниці в Яромежі вмерла сестра жалібниця Антоніна Столбіна, родом із Харківщини. До нашої Армії вступила 1919. р., як утікачка з польського полону. Передтим служила в російській армії, а по її розпаді перейшла на службу укр. військ У. Н. Р., з якими відбула всі походи. Воєнні невигоди й безупинна праця серед тяжких обставин підірвали її ніжне здоровля, а лядська неволя доконала свого. Покійна набавилася там чахотки, яка й загнала її в могилу. Вічна її память.

10. IV. Чел. команда табора видала заборону мешкати таборитам у приватних домах. Усі, що дотепер мешкали за дозволом чеських вищих властий поза табором, мусять спровадитися назад до табора.

11. IV. На похороні сестри Столбіни грала таборова орхестра й співав стрілецький хор. Усі місцеві укр. сотні взяли в похороні участь, та зложили на гробі вінці.

Чел. полк. Залеський, комендант табора, відїхав на святочну відпустку, пересилаючи таборитам бажання: „Веселих свят". Заступство команди обняв чел. кап. Ярослав Гавска.

13. IV. Відбулися надзвичайні Загальні Збори К. П. К., на яких доповнено здекомплетований Виділ і провірочну Комісію, вибіраючи до Виділу: чет. Олеся Голинського містоголовою, бул. Володимира Войчака писарем, хор. Івана Рачинського бібліотекаром, вахм. Василя Лоняка господаром, підх. Михайла Баса референтом для робітничих відділів, сот. Корнила Купчанка виділовим, пор. Івана Лисого й чет. А. Петрикевича заступниками виділових — а до провірочної Комісії: чет. Корнила Крушельницького як голову й хор. Осипа Шенгавта, та містостарш. Гриця Трусевича, як членів.

Відалася в душу, втискалася в кров, та шептала: „До Вол веде любов, єдність і праця"...
Воскресна пісня плила, неслася невгамованою скаргою й протестом, а Скитальці в душі присягали: „Любити, гуртуватися й боротись".....
По богослуженню відбув курінь почетний похід перед комендантом табора, а опісля полевий духовник посвятив паску в кожній сотні осібно.
До свяченого засіла кожна сотня, як одна родина, спільно, бажаючи собі кращої долі, та сили в нескінченій борбі з ворогом.

Найгарніще урядила собі свячене стрілецька сотня. На площі, перед своїми мешканями-бараками уставила довгі столи й лавки. Довкруг цілої площі й між столами повтикала в землю ялинки і в зелені під промінням теплого сонця ділилася свяченим яйцем. Гарно було їм, та все ж таки одно спільне бажання було в них: „на другий рік їсти свячене на своїй рідній, але вільній уже землі".

17. IV. Театральна Секція відіграла вечером у таборовому театрі драму на 4дії Ванченка Писанецького: „Катерина". Вибір штуки не був зовсім фортунний. Сама гра акторів випала на загал удатно.

Дружина „У. С. К." відіграла змагання копаного мяча з чеською студентською дружиною в Ілемніцахіз вислідом 6 : 0 (4 : 0).

18. IV. В салі таборової „УМСА" відбувся концерт власної орхестри.

20. IV. Відбулося чергове засідання Виділу К. П. К., на якому обговорено основно справу редаґування „Українського Скитальця". По широкій дискусії поручено ведення редакції таборового місячника пор. Петрові Будзові.

21. IV. По теплих і гарних днях упав несподівано сніг.
23. IV. У місцевій церкві відправив пол. духовник богослуження, на якому грала таборова орхестра.
24. IV. Відбулися надзвичайні Загальні Збори театральної Секції. Вибрано слідуючий Виділ: чет. Володимир Флюнт голова, пор. Василь Миндюк містоголова, уряд. Сидір Никорак писар, чет. Микола Воробець скарбник, пор. Іван Холодний і чет. Володимир Миханцьо режісери, підх. Дмитро Яцушко господар, хор. Юрко Хомишець ґардеробщик, пор. Степан Федак і чет. Олекса Балицький виділові, а вахм. Евзебій Арійчук сценар.
25. IV. Надзвичайні Загальні Збори Самопомочі, що їх проголошено на сьогоднішний день для зміни статута, не відбулися ізза браку відповідного числа присутних членів.
27. IV. Відбулося надзвичайне засідання Виділу К. Н. К. для обговорення програми, та усталення речинця академії в честь гетьмана Салайдачного.
29. IV. „У. С. К.“ відіграв змагання копаного мяча з чеською дружиною „С. К. в Сіхрові“ з вислідом: 1 : 0 (0 : 0).
30. IV. Цілий день віяв сильний вітер.
„У. С. К.“ відіграв змагання копаного мяча з чеською дружиною „С. К. Слован“ в Упіці з вислідом: 5 : 2 (2 : 1).
В місяці квітні виїхало з табора на студії 44 студентів до Праги, 6 до Берна, а 1 до Пільзна. До робітничих відділів відїхав 1 старшина, 7 підстаршин і 75 стрільців.

Іван Вінтоняк.

УКР. ГАЛИЦЬКИЙ КУРІНЬ У ПОЛТАВІ 1918. р.

(Продовження.)

В тому часі всі власти в Полтаві були в руках Українців. Ґуберніяльним командантом був от. Кудрявцев, старий і військовий чоловік, але дуже щирий Українець. Таким самим чоловіком являвся й комендант міста сот. Самійленко. Оба вони відносилися до Галичан дуже прихильно, а між козаками Галичанами й Придніпрянцями панувала повна згода, любов і братерство. Ніколи не було між ними непорозумінь, або ворожнечі.

Час до травня 1918. р. сходив у Полтаві майже одноманітно. В день 1. травня, в свято робітників, до якого приготовано величавий обхід, навістила Полтаву недуже радісна вістка. Цілій військовій залозі заборонено якнайостріще брати якунебудь участь у цивільних зборах, вічах, або иншого рода виступах. Для війська улаштовано це свято зовсім окремо.

Вже рано сходилися сотні на Соборну площу з ріжних сторін міста. Піхотинці, кіннотчики й скорострільці прямували на свої призначені місця, та уставлялися в чотирокутник до богослуження. В тому чотирокутнику стояла й українсько-галицька сотня, де зі святочним настроєм вислухала богослуження й панахиди по упавших борцях за волю України. По богослуженню промовив до жовнірів от. Кудрявцев. Короткими, але горячими словами згадав колишню славу Запорізької Січи, та візвав усіх до наслідування давних Запоріжців, вказуючи на Галичан як примір і взір свідомости, єдности й патріотизму. По промові рознеслося з тисяч грудий голосне й широке: »Слава Україні й Галичанам!«, а потому далися чути прикази до відходу. З піднесеним настроєм відходила укр. галицька сотня з Соборної площі, та рушила перший раз маніфестаційним кроком через Полтаву. До того часу не знали її ще загально в місті, а дехто уважав її навіть частиною німецьких військ. Тоді теж почули Полтавці перший раз у поході галицьку пісню: »Гей там на горі Січ іде,« що звернула ще більшу увагу на Галичан. Подорозі стрінула сотня величезний похід українського громадянства, що йшло на Соборну площу. Похід не виглядав на свято робітників, а на велику національну маніфестацію. Над морем голов, що поволі двигалося вперед, уносилися потрети Шевченка, хвилювали синьо-жовті стяги й неслися голосні звуки народніх патріотичних пісень. Червоні прапори, що де-не-де блимали, губилися в морю національних красок. Серединою дороги, неначе попри береги живого українського моря, переходила з піснею на устах українсько-галицька сотня. Зі всіх сторін доходили до неї голосні, радісні привіти, та гучні, шумні оклики: »Слава Галичанам!« Весело стало Галичанам на душі. Сила й велич походу бадьорили їх, та переймали невисказаною радістю й горячою любовю. Так далеко від рідної хати, а такими своїми, такими рідними чулися . . .

Тимчасом ізза дніпрових вод насувалася чорна хмара, зближалася туча, що скоро рознеслася по цілій Україні. Вже того самого дня підчас збірки, повідомлено зібраних неофіціяльно про прогнання й арештування Центральної Ради й про обняття власти Гетьманом. Цю телеґраму, що наспіла з Київа й про всьо докладно повідомляла, задержано на пошті в тайні. Та справи не закрито. Вона скоро дійшла до відома загалу, та поразила кожного, хто почував себе Українцем. Рівночасно проголошено, що гетьман Скоропадський дідич, пан, царський ґенерал, та Москаль, від якого не можна нічого доброго сподіватися. Ці всі вісти були відірвані, непевні, не давали ніяких вияснень про причини перевороту, ані жадних подробиць про сам переворот, то ж між населенням кипіло, варилося. Одні підносили грімкі протести проти насильства, проти нехтування волі народу, а другі ходили, тихцем підслухували, та з радости затирали долоні. Инші знов не вірили й називали всьо сплетнями, провокацією, а ще инші говорили, що то лише хвилевий крок нерозважних ворогів, спроба, яка мусить скінчитися невдачою. Та на всякий случай у Полтаві треба було на всьо приготовитися. От. Кудрявцев скликав усіх командантів Українців на нараду, на якій рішено зарядити покищо строге поготівля в місті. Крім цього обсаджено українським військом усі важніші залізничі, поштові, телеґрафічні й телефонічні точки, та всі військові інституції, а по всіх вулицях міста розіслано стежі.

Німці, що певно знали докладно про те все скорше, чим наші, не робили ніяких перепон українським зарядженням. Сиділи тихо й якось непевно. Зарядили в себе лише строге поготівля й вислали в місто стежі. Та поведення їх стеж було дивне. З українськими стежами миналися, як зі своїми власними, а в дійсности обі сторони ділали самостійно, без ніякого порозуміння.

Під вечір ціле місто не говорило про нічо більше, лише про переворот у Київі. До ґуберніяльного команданта наспіла з Київа офіціяльна телеґрама з проголошенням нової влади й візванням підчинитися її приказам. У відповідь на це вислав от. Кудрявцев телеґраму прямо на руки гетьмана, в якій назвав його »добродієм Скоропадським« і повідомив, що ціла Полтавщина стоїть у вогні й не признає самозванців. Для нього й цілої Полтавщини найвищою й одинокою властю була й є Центральна Рада. Відповідь цю бачив я в телеґрафічному уряді, коли зайшов туди зі стежою, почувши там незвичайно оживлений рух.

Ще тої ночі припинено приватну переписку, телеґрами й телефонати, та поставлено на них строгу військову цензуру. Військові сторожі скріплено й заострено. Оба залізничі двірці (харківський і київський), пошту, телеґрафічний уряд, телефонічну осередню, військові маґазини на »Шведський Могилі,« та огнестрільні склади обсадили Галичани.

Тимчасом із Київа прийшли знов нові вісти, про розоруження Січових Стрільців. Скликано старшинську

збірку, на якій обговорено питання, що робити Галичанам тоді, коли до справи в Полтаві будуть мішатися Німці? Чи складати оружжа, як це зробили Січові Стрільці в Київі, чи оставати далі на службі гетьмана? По короткій нараді постановлено не складати зброї, а то, хоч би вже задля того, щоби не дати Москалям нагоди прийти до власти й не допустити до розоруження инших українських сотень. Із такою самою перестрогою й проханням звернулася була до Галичан, саме в часі старшинської збірки, делеґація українського населення Полтави, що немало вплинула на рішення Галичан. На такі самі прохання українських делеґацій рішився й от. Кудрявцев покищо остати ґуберніяльним командантом, хоч, як сам говорив, йому конечно треба уступити. Та Німці — на превелике всім диво — в справу зовсім не мішалися. Причиною цього, як пізніще виявилося, було те, що з Київом були перервані всякі телефонічні й телеґрафічні получення.

Такий стан тривав у Полтаві до 5. травня. Вся Полтавщина була в неневности й напруженню. Всякий чогось очікував а не знав, що принесе слідуюча хвиля. Говорено загально про повстання на цілій Україні проти нової влади, про скорий упадок гетьмана й т. и. Нового уряду не признавано, а властивою владою уважано й далі Центральну Раду.

Ранок 5. травня, в сам день Великодня, застав Полтавців у великому напруженню. На всіх вулицях міста зявилися несподівано сильні відділи німецького війська. Деякі з них окружили сейчас пошту, телеґрафічний уряд, телефонічну осередню й оба залізничі двірці, впали до середини й приказали Галичанам опустити всі згадані місця. Оружжа від них не відбирали. Збентежені Галичани відійшли на збірне місце свого сталого постою, а Німці опанували телеґрафічне й телефонічне получення. Положення в місті було неясне. Німецькі стежі що-раз-то збільшалися, а вміру їх зросту що-раз-то частіще переходили вулицями українські стежі, та переїжджали кінні розвідки, що рівночасно держали злуку поодиноких українських сотень, які були розкинені по всіх кінцях міста.

Пополудні прибуло до галицької сотні двох німецьких старшин, що хотіли довідатися, яке становище думає заняти укр. галицька сотня супроти нової влади, що ділає в порозумінню й контакті з Німцями? На це дістали відповідь, що сотня служить Україні й свому народові, а ніколи не думала й не думає бути наємником одиниць. Німці приняли цю відповідь із недовіррям, бо знали вже добре як рішучо поставилися С. С.-и в Київі супроти нової влади, знали, що вони відмовилися від дальшої служби при гетьмані. Знали також про їх масове розоруження, та арештування, але не знали про їх утечу з тюрем. Не видячи одначе в Полтаві ніяких ворожих кроків зі сторони Українців, оставили й Галичан у спокою. Та спокою не було. Ходили вперті чутки, що мають арештувати от. Кудрявцева, та всіх ревних прихильників Центральної Ради. Цілий час перелітали вулицями кінні стежі українських військ, що навідувалися навіть і до поблизьких сіл. У ночі началася стрілянина на всіх кінцях міста. Зпочатку далися чути лише поодинокі стріли, які згодом перейшли в сильну стрілянину. Поза тим панувала в місті гробова тишина, що витворювала ще більше напруження.

Рано 6./5. було в місті вже всім звісно, що в ночі арештовано й відставлено до Київа от. Кудрявцева. Арештовано теж і сот. Самійленка, але його оставлено в місцевій тюрмі. Німці натомісць не дочислилися всіх своїх людий. Кільканацять із них найшло смерть на вулицях Полтави. Вони сподівалися тої ночі більших виступів так зі сторони старорежімців, як і большевиків, що цілий час працювали підпольно, а критичної ночі мали виступити чинно під покришкою невдоволених Українців. Та бачне око полтавської залоги, що пильно слідило їх усякі згубні кроки, знівечило їх заміри завчасу. Одначе й ті малі ексцеси збентежили Німців, що хотяй почували себе сильними й уважалися цілий час панами ситуації, не були раді таким виступам. Длятого віднеслися сейчас до українських військ із порученням обняти охорону й удержання ладу в місті. Українські війська, між якими була й укр. галицька сотня, переняли охорону міста й у Полтаві настав уже протягом 6./5. повний спокій. Крім того звернулися Німці до Самокішина з пропозицією обняти ґуберніяльну команду. Сама вістка про це громом вразила Самокішина й усіх Галичан. Занимати таке визначне місце саме в пору, коли з нього усунено насильно загально любленого, поважного й заслуженого чоловіка, ніхто з Галичан був би не згодився. Тому й Самокішин рішучо заявив, що цього не зробить. Та коли до нього прийшла делеґація поважних і виливових місцевих Українців, які виразно заявили, що приняття посади вимагає критичний момент, що він тим принесе Полтавщині велику користь і що всі Українці в Полтаві мають до нього й Галичан повне довіррря, він рішився обняти такий високий уряд.

Тимчасом гетьманська влада принялася й поширилась по цілій Україні, а в Полтаві розпеслася чутка про нового команданта »гетьманця«. Бувші царські старшини й урядовці, що до цеї пори не мали ніякого заняття, хиба працювали, як звичайні робітники в військових складах, поспішили до нього цілими лавами. Одні з проханням приняти їх на службу, а другі з предложенням своїх услуг на річ »всеобщого блага«. Думали знайти в ньому свого однодумця й ревного заступника, та одержати вигідні, теплі посади. Та грубо помилилися й розчарувалися. Замісць прихильности й отвертих рамен до дружних обійм, стрінули холод і, рішучість команданта Українця, що російської мови не розуміє, а першим услівям до приняття в службу ставить знання української мови в слові й письмі. Невдоволені й обурені старорежімці не могли вийти з дива. »Як це може бути« — говорили — »Центральну Раду повалено, на чолі держави стоїть царський ґенерал, ми повинні мати вже перевагу, а тут у Полтаві панує ще хлопський дух.« Досаді їх не було границь. По цілому місті розвели аґітацію проти нового команданта, називаючи його чужинцем, Австрійцем, але й тут завелися, бо »чужинець« тішився загальною симпатією серед цілого українського населення. Мусіли мовчки дусити в собі гнів і злість. Вдіяти не могли нічого, бо їх давив тяжкий камінь безсилля. Тяжко було їм із тим погодитися. Вони ж думали піднести тепер голову, думали, що ось-ось видвигнуться знов старі часи, що погорджений і упосліджений хахол, який хвилево піднявся, впаде назад і вони запанують своїм давнім життям, а тут така несподіванка. Та на тому не кінець іще. Новий командант видав строгий приказ, яким заборонив носити старорежімні військові відзнаки. Цим відібрав їм послідну приємність. Вони ж так радо носили старорежімний »кокард«, хрести, медалі, та шпори . . . Щоби цей приказ не остав лише на папері, переводили його в діло стежі галицької сотні, що ходили в місті. В цій, недуже приємній, роботі заховали галицькі стрільці повний такт і ввічливість, то ж запеклі Москалі, хоч і як дихали до них ненавістю, не могли на їх адресу нічого сказати, хиба лише слова похвали.

В тому саме часі начали напливати з Київа С. С.-и. Одні оставали в Полтаві й вступали в ряди галицької сотні, а другі прямували до дивізії Матієва. В Полтаві остало їх тілько, що з них зорґанізовано ще дві сотні, одну піхотну, а другу скорострільну. Тим робом повстав у Полтаві українсько-галицький курінь, що числив понад 400 людий, та творив неабияку мілітарну силу на ті часи.

Та часи зміняються. Зрадлива фортуна, що, як весняна погода іграється людським щастям недовго доносувала Полтавцям. Уже 9./5. пополудні приїхав із Київа новий ґуберніяльний командант, ґен. Жуков, який своє нове місце мав обняти на приказ гетьманського уряду.

З його приходом зайшли в Полтаві великі зміни. Сама церемонія при його стрічі зраджувала в нього велику бундючність, та гордість, що не мали нічо спільного з демократичним ладом у державі. Про Україну знав мало, українським життям ніколи не займався, а на новий український рух дивився оком сердитого вовка. Свою працю задумав уже від першого крока вести на старий лад, а в вибраному намірі був певний себе, бо ще в Києві дістав запевнення, що ніхто не стане йому на дорозі. Того самого дня, коли прибув до Полтави, відбув перегляд усіх українських військ, що вийшли йому на зустріч. Сотні цілої полтавської залоги уставилися на площі перед українською й німецькою командою. Перший стояв галицький курінь, за ним юнацька сотня, а далі кінні й піші сотні. По відібранню звіту пішов, по старому звичаю, здоровкатися зі стрілецтвом, а за одним заходом хотів переглянути ціле військо. Перша черга прийшла на Галичан. Станувши перед ними, зобачив молодих і жвавих хлопців, що держали кріси на плечах по австрійському звичаю. Зараз догадався, що це Галичани, яких тут ніколи не сподівався стрінути. Вмить пригадав собі київських С. С.-ів і аж почервонів зі злости. »Чи це Галичани? — звідки вони тут узялися?«, майже з криком звернувся до команданта куріня. Діставши відповідь, запанував над собою, та сказав до стрілецтва: »здраві молодци!« Стрілецтво стояло, як мур »позір!« і ані пари з уст. »Здраві молодци!«, повторив він уже розлючений голосніще, але й цим разом не одержав ніякої відповіді. Командант куріня, що не хотів доводити його до крайности, підійшов до нього й зголосив, що Галичани не знають того звичаю, щоби здоровкатися з командантами. »Треба навчити їх!«, відповів він по російськи й пішов далі. Трохи довше спинився ще при кінній сотні Ігнатієва. Коли сказав до козаків: »здраві молодци«, то ціла сотня мовчала, мов води до уст набрала, а її командант зголосив, що це українські козаки й не вміють по російськи здоровкатись. Це вже обурило його до крайности, але насилу запанував над собою й повторив зломаним голосом: »здраві козаки!« У відповідь, як грім загула сотня: »Здоров будь пан отаман!«

Парада скінчилася, але не так, як новий ґубернатор собі її уявляв. Враження першої стрічи зі своїми підчиненими, не могло бути вдоволяюче. З насупленими бровами й зморщеним чолом відходив ґен. Жуков із площі, та твердо постановляв змінити всьо з корінням.

(Далі буде.)

З ЖИТТЯ ПОЗА ТАБОРОМ.

Ружомберок.

Патріотичне стрілецтво робітничого відділу в Ружомберку, не забуває свого горожанського, та національного обовязку зглядом Батьківщини. Повне віри в кращу майбутність, мимо тяжких обставин життя, горнеться радо до всякої праці над собою. Згуртоване в »Культурно-просвітному Кружку«, працює над піднесенням свого духа, та розширенням знання. Має свій хор, бібліотечку й предплачує слідуючі часописи: »Український Прапор«, »Громадський Вістник«, »Земля й Воля« й »Український Скиталець«. Крім того, цей невеличкий гурток стрілецтва, не поминув іще ані одного зазиву до складок на ріжні національні цілі. Свої щедрі лепти, якими дає доказ великої любови до рідної Неньки-України, складає щиро й радо на вівтарі нещасної Вітчини. Не забуває, що перед ним велика й тяжка праця будови рідної держави, та захист її перед ворогами. Стає сміло перед розвязкою майбутности, та з повною й незломною вірою на кращі часи, вишколює свою душу й тіло. Готує й сталить себе до великої хвилі, коли знов треба буде стати певно й непохитно в обороні Вітчини.

Леопольдово.

Робітничий відділ українського стрілецтва в Леопольдові теж невеличкий, бо число його не перевищає 30, але єдність і праця його над собою знаменні. Всі стрільці цього відділу поставили собі найвищою метою клич: »Праця єдина з недолі нас вирве«.

З початком минулого року, коли відділ прибув до Рудольфова, були ще між стрілецтвом неграмотні одиниці. Сьогодні всі стрільці вже пишуть і читають. Цілий зимовий час використано вповні на викорінення неграмотности. Стрілецтво віддалося було науці з новою посвятою. Крім того слухало з великим заняттям відчитів на тему рідної історії, ґеоґрафії, та господарства. З признанням треба запримітити, що відчити виголошували в відділі крім сот. Пенчака, й підстаршини (ст. дес. Бойко). Вправді, маленький числом відділ, не може спромочися на бібліотечку, бо власними силами предплачує часописи з рідного краю й еміґрації, але браку книжок до читання не відчуває. Їх достарчує відділові К. П. П. в Йозефові.

День 1. падолиста відсвяткував відділ торжественно, а в день Різдва й Великодня збірався грамадно, та бадьорив і кріпив свого духа до дальшої праці над собою. В таких хвилах згадує найяркіще долю цілого народу, та постановляє в обороні його щастя й чести понести всі жертви . . . Нудів ніколи не відчуває, а тугу до рідного краю зливає з працею, що кріпить їх, та гартує до будучого життя.

П. Б. і. Б. О.

2. (КОЛОМИЙСЬКА) БРИҐАДА В ЧЕРВНЕВІЙ ПРОТИОФЕНЗИВІ 1919. р.

(Продовження.)

Дня 12./6. витягнено 2. бриґаду з запасу. Її пересунено на ліве крило Армії для евентуального скріплення 8. бриґади під Нижневом. Там перейшли ворожі війська Дністер, та пробували на його лівому березі загніздитися, щоби опісля безпокоїти наші тилові частини й загрожувати лівому крилові Армії ззаду. 8. бриґада стояла вже в контакті з ворогом, уже перевела з ним зачіпні бої, та спостерегла його розміщення. На другий день мала перевести головний наступ і викинути ворога назад на правий беріг Дністра. Для скріплення 8. бриґади в її наступі мала 2. бриґада стояти готова до бою. В тій цілі відходить по полудні до Бучача и там заночовує.

Ранком, 13./6. ще перед сходом сонця, о 2'45 год. пер. пол. уставляється ціла 2. бриґада до боєвого походу на дорозі Бучач—Коропець. На переді три боєві курінї по 450 боєвиків, зі скорострільними сотнями по 6 скорострілів, за ними гарматній полк із 12 легкими гарматами, а далі булавний відділ, саперна сотня, строєвий кіш, обоз, а на кінці інтендантура. За кожним відділом димилися полеві кухні. Всьо чекало приказу: »ходом руш!« О 2'50 пер. пол. усі команданти відділів голосили звіт переїжджаючому верхом бриґадієрові, а о 3 год. пер. пол. бриґада рушила в похід.

Загомоніли курінї, затарахкали колеса возів і гармат, а весела стрілецька пісня понеслася по широких подільських ланах. Довгі, стрілецькі ряди посувалися мірним рухом вперед. Мов на зустріч сходячому сонцю ішли. Перед Зубрцем, на дорозі коло могилки 274, здержалися. Це бриґадієр дав приказ короткого відпочинку, та збірки командантів відділів. Сам став на могилці 274, та прислухувався битві під Нижневом, що саме в ту пору зачалася. По короткому але інтензівному гарматньому вогні, відізвалися поодинокі кріси, а за ними далися чути скоростріли. За хвильку в стороні Нижнева клекотіло, мов у кітлі. Розгорілася битва, що наче буря, то змагалася, то втихала. Командант 2. бриґади з найбільшим напруженням прислухувався та слідив її розвій. Бій віддалявся, а бриґадієр із веселою усмішкою на устах, пішов до зібраних старшин.

»Нас здається не треба буде під Нижневом. Бій розвивається корисно для наших«, сказав. Рівночасно висловив своє признання й подяку стрілецтву й старшинам за хоробрість у бою на трибуховецьких полях, та представив ціль нашої протиофензиви. Не скрив теж і думки переходу на другий беріг Дністра, що була висловом цілої бриґади. Тоді загально говорилося, що ніхто инший, лише 2. бриґада перейде Дністер. Уже саме імя Гуцулів і їх команданта вистарчило би на те, щоби в короткому часі повстав із неї сильний гуцульський корпус, який улекшив би працю цілої Армії...

В церкві перед похороном замордованих у Монастирисках укр. священиків: о. Підляшецького й о. Галібея.

Старшини слухали й переносилися вже думкою в рідні сторони. Їх не страшив навіть наїзд Румунів на Покуттю. Хоробрости й сильної волі ніхто нічим не зломить...

Сонце, що поволі підходило в гору й купало своє червоне лице в росі зелених трав, почало вже добре пригрівати, коли 2. бриґада доходила до Зубрця. Там довше відпочала й пообідала, бо новим приказом, що проголосив викинення ворога на правий беріг Дністра, наказував її відійти до Барниша на кватири й чекати дальших приказів. У Барниші кватир майже не було. Ця невеличка оселля, що затратила чистий характер села, а не дійшла ще до вигляду навіть маленького галицького містечка, гостила вже в себе ґрупу сот. Молєщія, яка розмістилася майже в цілому містечку. Та жовнір у поході витрівалий, спить, де попало. Стрілецтво розложило палатки й почувало під голим небом.

Дальшим корпусним приказом, що його підписав уже новий командант полк. Краве, пересунено 2. бриґаду протягом 14./6. до Підгаєць. Похід підчас великої спеки трівав цілий день. Перед полуднем переходила бриґада через Монастириска, де була вже 11. бриґада, що того самого дня рано заняла їх. Ворог пробував над Коропцем удержатися. Скріпив був навіть там свої позиції свіжим полком, але знана вже зі своїх боїв 11. бриґада з такими курінями, як гуцульський пробоєвий, відкинула його одним розмахом, аж поза Золоту Липу.

Увільнене від ворога населення Монастириск витало дуже радо війська 2. бриґади... Оповіданню й скаргам його не було кінця. Короткий, але страшний час жорстокої інвазії ворога, допік усім жителям - Українцям у місточку до крайности... Ворог хотів відразу знищити всьо, що українське, а в средствах не перебірав. Прямо не хотілося вірити, щоби »культурний« ворог у свому способі воювання в двацятому століттю допускався такого здичіння, що переходило всякі фантастичні описи диких навал середньовічних орд. Та факти говорили за себе. В нікчемних подвигах над безборонним населенням упав жертвою мученичої смерти 72-літний укр. священик о. Підляшецький, лише за те, що його син служив в українсько-гал. Армії. Його били, мучили й поливали окропом, та насміювалися з нього аж до послідного його віддиху. Такою самою смертю згинув і його сотрудник, о. Галібей. Стрілець 2. бриґади чуючи такі оповідання, палав ненавістю й жаждою пімсти. Хоч і як сонце пекло, хоч як тяжко було йти, він аж летів вперед, щоби як найскорше стрінутися з ворогом...

Досягнувши перед вечером Підгайці, бриґада розкватирувалася як слідує: Кмда бриґади, І./2. курінь гарматній полк, саперна й козацка сотня в Підгайцях, II./2. курінь і інтендантура з обозом у Загайцях, а III./2. курінь з одною батерією й спільною кавалерійською стежою, відійшла до Заставча—Завадова над Золотою Липою, як застава. Строєвий кіш під командою пор. Шпанюка остав по дорозі в селі Доброводах, де міг вести працю вишколу.

День 15./6. приніс 2. (коломийській) бриґаді велику зміну. Дотеперішний її командант мір. Тінкль, відійшов тяжко хорий в запілля, як новоіменований підполковник, а команду бриґади обняв мір. Дудинський. Дивна іронія судьби видерла бриґаді в такому важному часі чоловіка, що посвятився нашій рідній справі і працював, як рідко хто. Своєю посвятою, відвагою й завзяттям, невтомною працею й витривалістю, своєю енерґією й рішучістю, здобув собі в цілій бриґаді найбільший послух, довірря й любов. Ведучи її з бою в бій, виховував своїм приміром стрілецтво на сильних синів вільної держави. Вчив їх у страшних боях і тяжких походах, чи то підчас спеки, або зимна, чи підчас погоди, або дощу. Навіть тверді слова його рішучих приказів уміли викликувати любов до України. Кожний стрілець 2. бриґади вірив у нього й спокійно йшов з ним у всякій бій, бо знав, що приказ його твердий, але й знав куди й за чим іде. Стрілець 2. бриґади, під його командою не міг знизитися перед ворогом. Де стояли гуцульські курінї, там не було ворогові щастя, бо Гуцул витиснув живими ділами на своєму прапорі честь і славу, хоробрість і геройство...

Кровавилася 2. бриґада за його командування у численних боях, але знала, що своєю кровю добуває волю народові, та пише історію України, знала, що тим підносить ідеал Сагайдачних і Богунів, що відгребує забуте від козацьких часів імя »Українця«, що будить до політичного життя віками приспаного »малороса« й терпеливого »русина«, та виховує його на людину великої нації, знала, що лише кровю промостить вільну дорогу до не-

залежної держави. Вона це знала, бо була перенята духом свого команданта й ніколи не плямила свого гуцульського прапора. Червону калину піднімали високо не лише словами в піснях, але й ділами в боях . . .

Невмолима судьба не дозволила підполк. Тінклеві вести 2. бриґаду далі. Через тяжку працю на фронті, відчинилася йому стара рана й він мусів опустити свій фронтовий відділ, лишаючи по собі вдячну память і правдивий жаль. Відходив, але й у послідній хвилі не міг знести ворожого наступу, що з правого крила загрозив бриґаді. Ворог зірвався з Бережан до наступу й так сильно вдарив на хоробрі наші війська під Бережанами, що в першій хвилі прорвав їх слабий іще фронт і спільним кроком посувався на Підгайці. Підпол. Тінкль умить розглянув ситуацію, візвав свій улюблений I/2. курінь і пішов із ним до протинаступу, а осягнувши могилку 294., спровокував ворога до кровавого танцю. Це була його послідня пращальна забава в бриґаді. По короткому, кровавому пирі, побитий ворог подався в неладі взад, а I/2. курінь переслідуючи ворога осягнув старі власні позиції, де його приділено до 11 бриґади.

Рівночасно тяжке положення під Нижневом, де ворогові вдалося вдруге перейти Дністер, змусило 2. бриґаду післати туди II/2. курінь, що спішним кроком осягнув іще в ночі Монастириска, де всів до приготованого поїзду, а рано 16./6. був уже в бою, в якому відзначилася особливо сотня пор. Опишкевича.

Характеристичним моментом, гідним лише стрільця-героя, була в тому бою обставина, що може лучитися тільки в святій, народній війні. II/2. курінь, як і ціла У. Г. А., ішов до протиофензиви без стрілива. Побіду за побідою відносив не сталевими кулями, але сильною вірою й хоробрим, майже нечуваним, боєвим поведенням. У наступі під Нижневом, помагаючи 8. бриґаді, що творила тоді фронт здовж лівого берега Дністра аж до Межигірців, побідив теж лише геройством. Ворога викинув назад за Дністер скорим підходом і наглим приступом. Несподівано заскочені Поляки спаслися утечію, лишаючи на лівому березі Дністра всьо, що в сніли з собою перевезти . . . І сталася майже неймовірна річ, нечувана в психольоґії жовніра-боєвика. Стрілецтво II/2. куріня, по виграному бою, не кинулося на добичу, не шукало поживи й одностроїв, а принесло до команди куріня дві скрині здобутого крісового стрілива й ділилося ним, як добрі діти дарунками мами . . .

Решта бриґади, а саме: булавний відділ, три батерії, кінна й саперна сотня, та інтендантура, відійшли вечером 15./6. через Заставне-Завадів до Медухи. В Завадові долучився до неї загін сот. Будзиновського. Весело було стрічати його, III/2. курінь зріс за один день до числа 800 боєвиків. Патріотичне населення вступало добровільно в його ряди, чим збільшувало його силу, та підносило боєвого духа.

Над ранком 16./6. була бриґада вже в Медусі, та обсадила фронт перед Большівцями. Зачіпної акції не піднімала. Вона роздроблена, чекала приходу своїх курінів, та держала заняті позиції, відбиваючи всякі дрібні напади ворога. Тут приділено її вправді одну сотню У. С. С., але команда бриґади мусіла держати її в запасі. В перших двох днях змогла проявити живіщу діяльність лише артилерія, що з великим успіхом поборювала ворожу артилерію, змушуючи її таки першого дня до мовчання. Ворог, заховувався теж спокійно. Крім дрібніщих випадів на Большівці, не піднімав ніяких більших кроків. Доперва 18./6., коли одержав свіжі скріплення, почав борбу, що трівала цілий день. Поляки намагалися видерти 2. бриґаді новозаняті позиції, а щастя прориву шукали на оборонній лінії III./2. куріня. Та стрінулися з сильним опором. III/2. курінь відбив усі їх наступи, а перед вечером, коли зпід Нижнева прибув до бриґади II/2. курінь і обняв фронт у Межигірцях, зміняючи праве крило 8. бриґади, перейшов до протинаступу. На вулицях Большівців, до яких вдалося ворогові на деяких місцях удертися, варилося й кипіло. Хоробре стрілецтво III/2. куріня, скріплене сотнею У. С. С., посувалося крок за кроком вперед, та витискало ворога з містечка, а вийшовши на вільне поле, заняло навіть його попередні позиції, справляючи свою оборонну лінію заняттям догідніщих становищ.

У Межигірцях ішла в тому часі також позиційна борба, яку спровокувала перша сотня II/2. куріня для відтяження ворожих сил під Большівцями. Борба на цьому відтинку скінчилася розібранням залізничого шляху між Тустанами, а Семиківцями.

Удержавши свої позиції, остає на них 2. бриґада до 20./6. включно, коли змінена 8. бриґадою, перейшла в ночі з 20./6. на 21./6. до Библа, зміняючи там 11. бриґаду. На новоприказаний фронт пересунулася через Конкольники-Конкольницьке Загірє й уставилася III/2. курінем на позиції в Скоморохах, а, II/2. курінем в запасі за Підшумлянцями, виставляючи лише одну сотню того куріня як охорону під Свістільниками.

Ворог заняв позиції здовж правого берега Нараївки в старих позиціях світової війни. Сподіючися наступу з нашої сторони, старався всякими способами ставити нам перешкоди. Сильним гарматнім вогнем обсипав наші позиції й безпокоїв стрілецтво. Наша артілерія не маючи в запасі муніції, мусіла мовчати, бо послідних набоїв не могла вистрілювати на ворожу артилерію в кожному часі. Ворожа активність далася дуже відчути на фронті 2. бриґади, а особливо на відтинку III/2. куріня в Скоморохах, де вивязалася була навіть позиційна борба.

Наша загальна протиофензива, здержана на кілька днів через битву під Бережанами, мала 21./6. перейти знов у активну діяльність. III. У. Г. К. зачав нову фазу походу вперед. 2. бриґада видала приказ до наступу, але цим разом вибрала для нього нещасливу пору, що відбилася відємно на цілій акції того дня. Оба курені підпирані цілою артилерією бриґади мали піти в наступ о 3. г. по полудні. День був горячий. Ворог заслонений багнистою річкою і знаменито хоронений у старих обдрутованих австрійських позиціях, сидів, як у твердині. В тих услівях наступ з гори був засуджений на невдачу.

О 2'40 г. по полудні вийшов II/2. курінь з заглиблення на рівне, як стіл поле, та пішов на Свістільники. Поляки здивовані смілим »почетним« походом, остовпіли й заховувалися з початку тихо, але по кількох хвилях привітали курінь таким градом шрапнелів і ґранатів, що він замість підійти під Свістільники й заняти їх приступом, розбігся. Доперва о 6. г. по полудні зібрався на дорозі до Свістільник і почав свій похід вперед, але осягнувши горби й річку перед селом, мусів там закопатися, бо ворог привитав його таким нагальним концетричним вогнем, що далі йти було йому годі. На відтинку III./2. куріня наступ теж не вдався. Курінь сидячи вже в позиціях під ворожим вогнем, не міг навіть з місця вийти.

Наступ той виконано з повним успіхом доперва на другий день рано 22./6. Заняті попереднього дня позиції II./2. курінем здовж лівого берега Нараївки від Свістільник по Підшумляниці були вже догідніщі до виходу в наступ. Він був уже в одній лінії з III./2. курінем і міг рівночасно з ним виступити до акції, а до того й наступ приказано вже на догідну пору. Ворог бачивши вчорашні рухи військ 2. бриґади був певний її наступу й длятого цілу ніч обсипував лівий беріг Нараївки гарматнім вогнем, хотячи недопустити до переведення наступу. Та це не давало причини до занехання акції. Воно противно напружувало ще стрілця.

О 3. г. перед полуднем зачався наступ. Оба курені по короткому гарматньому вогні, рушили в приказаних їм напрямах. III./2. курінь серед граду ворожих куль вдарив на польські позиції в Скоморохах. Уже переходив

у брід ріку, вже в високих травах по великому болоті підходив до ворожих дротів, уже найліпший його старшина пор. Яремкевич »попереду своїх хлопців« зривався до приступу, але в тому самому моменті зі всіх сторін заклекотіли ворожі скоростріли і в перехрестному вогні зломили перший його розгін. Пор. Яремкевич перешитий кількома кулями впав неживий під самими ворожими дротами, а цілий курінь приляг, щоби за хвилю знов на ворога вдарити.

В тому самому часі II./2. курінь ударяє на Свістільники. Чет. Кавуля, що стояв із своєю четою на полевій сторожі перед мостом кидається нагло на ворожу залогу на мості й без стріла з окликом: »слава!«, викидає її з моста, вдирається до села, а за ним цілий II./2. курінь на цілій своїй лінії.

Не поміг розпучливий опір ворога. Курінь перейшов Нараївку, по короткому приступі викинув ворога з села й почав скорий похід вперед, прямуючи на могилку 345. Тут зміняє своє чоло на ліво. Одною сотнею їде на Серники горішні, другою на Серники середні, а рештою на Скоморохи. Ця ситуація помогла й III./2. куріневі що йому в повному наступі, загроженний ворог не ставив уже сильного опору. Ворог опорожнює Старі й Нові Скоморохи, та скорою утечею спасає себе від полону, лишаючи в Свістільниках і в Скоморохах усі свої харчеві й муніційні припаси. У Свистільниках захоплено навіть цілу телефонічну стацію разом із телефоністами, що відбирали телефонат, у якому ворог розпучливо взивав свої фронтові частини до безуслівного держання фронту ще один день, бо свіжі війська, що мають їх змінити виїхали вже зі Львова, а з ними разом їде й Падеревський . . .

(Далі буде.)

П. В.

ВОЛИНЬ ПІД ВІЙСЬКОВИМ ЗАРЯДОМ ГАЛИЧАН 1919. р.

(Спомин.)

Святочний настрій Різдвяних свят 1919. р. не ріжнився майже від святкування попередніх літ. Та коли бачив хто, як витали себе знайомі традиційним: »Веселих свят«, як заховувались товпи народу на різдвяних богослуженнях, як проповідували пан-отці слово Боже, як вигукувала дітвора під замерзлими вікнами свої колядки — мусів би дивуватися, що ні торік, ні ніколи перед тим такого Різдва не було в нас. І дійсно — це перше Різдво на вільній землі, перше велике свято, коли український селянин почувся дійсним господарем на східно-галицьких просторах, у західній области української народньої републики. Це не було лише саме велике захоплення, це була зріла повага, крицеве завзяття. Всім було ще свіжо в тямці, як наші герої опустили Львів, як польські банди купалися в українсько-жидівській крові невинних мирних Львовян, як рабунки склепів, безчещення церков і біжниць, знущання, насилування й варварство польського жовніра-бандита, наповнювали острахом усіх українських горожан. І коли хто заховав ще дрібку прихильности для цього славянського, хоч хорого й звироднілого, народу знад Висли, коли хто вірив іще в мирне вирішення польсько-українського спору — то море невинно пролитої крови, нелюдські знущання й дикі рабунки цих проповідників ославленої »вищої« культури, переконали навіть найбільших прихильників угодовщини, що перші дні молодої републики вимагають напруження всіх наших сил, жадають безконечної посвяти — бо лише залізом і кровю може вирішитися питання життя й смерти, то наше: бути, або не бути. Зі сірих українських свит, що збитим валом окружили Львів, виблиснулися синявою краскою однострою колишні, хоч так недавні ще австрійські жовніри, які під проводом своїх старшин, недавніх іще австрійських офіцирів, мужно наставили свою молоду грудь проти польських загонів, що несли в наш край смерть і гіршу ще від смерти неволю.

Під звуки різдвяних колядок, пустив хтось у місті Золочеві — де осіла окружна військова команда над пятьма найблищими повітами — трівожну вістку, що Ляхи прорвали під Львовом український фронт. Кімнати окружної військової команди стали наповнятися старшинами, які звільнивши дижурних телефоністів, відбирали особисто фронтові звідомлення, що були суперечні з правдивим фронтовим положенням, та являлися майже неймовірними. Мене покликав військовий окружний командант і без огляду на це, що я запільної інституції не передав іще як слід, приказав мені відійти з пів курінем до Красного, бо сподівалося, що Поляки будуть посуватися залізничим шляхом у напрямі Золочева. Другий пів курінь, під командою пор. Войткова, мав телефонічний приказ получитися зі мною в Красному прямо з Бродів. Рівночасно вислала О. В. К. Золочів піді Львів боєвий курінь із сот. Заліньским, що по крівавій битві під Жовквою загнав Поляків назад до Львова, чим фронтове положення поліпшилося й я з похідним курінем вернувся на приказ О. В. К. назад до Золочева . . .

В кімнатах »Бесіди« зустрічали Українці в Золочеві Новий Рік — свято Маланки. Замісць танців — товариські забави, замісць музики, низка народніх пісень і Маланка, що її так гучно рік — річно святкувалося, закінчилася промовами військових командантів і о. Юрцка, причому вшановано память хор. Чідсонського, що ранений піді Львовом помер на побоєвищі під ударами озвірених польських »лицарів«. Окрівавлене й чорне від синців тіло привезено до Золочева, звідки покійний був родом. І лічниці догаряв із перестріленими грудьми чет. Михайлів, жертва жовківських різдвяних сутичок із Поляками.

Золочів мале й тихе провінціональне містечко, містило тоді крім О. В. К. всі инші приполежні військові команди й політичні уряди, та запасний кіш і більшу часть залоги поодиноких відділів війська, що містилися в менших містечках О. В. К. Золочів. По перевороті 1. падолиста 1918. р. пережило це містечко не одну радісну хвилю загального підйому, та й не один момент великої жалоби. Перед церквою на площі серед містя присягало українське військо вперше на вірність укр. народній Републики, перед залізничим двірцем працали Золочівяни відділи місцевої залоги, що відїжджали на фронт — вулицями проводили на вічний супокій покалічені й по звірськи безчещені тіла українських героїв — величаво прикашували прапорами й коврами каменниці в день злуки З. О. У. Н. Р. з Великою Україною . . . Мимо незначного віддалення Золочева від львівського фронту, числився він уже до глибокого запілля, бо з Великої України, де по поволенню гетьмана змагались українські війська під проводом Петлюри з большевиками й Ляхами рівночасно, доходили — хоч скупі — помішаючі вісти.

В половині січня витала золочівська залога, військові команди й представники політичних властий, міністра війни з Великої України, от. Шаповала, що в порозумінню з нашим правительством віддав під військовий заряд Галичан два пограничні волинські повіти: Дубно й Кременець. Завдання це мала перевести О. В. К. Золочів, що по злуці обох републик і по поваленню давної австрійсько-російської границі, граничила з Волинню. В тій цілі був я іменований військовим командантом цих обох повітів і по затвердженню номінації міністром Шаповалом, чекав я на подорожні документи й блиці вказівки, щоби відїхати на новопризначене місце, до Дубна на Волині. Та в тому часі скоїлася подія, яка спричинила немало нових труднощів Н. К. У. Г. А., а мою мирну поїздку на Волинь перемінила в воєнний похід.

Давна австрійська границя переходила між Бродами в Галичині й містечком Радивиловом на Волині. Тамошний терен був із природи пригідний до воєнних операцій, то ж у Радивилові нагромадилися величезні склади воєнного матеріялу, заснувалися лічниці й харчеві склади, які опісля по розвалі фронту збільшувалися ще через постійне маґазинування воєнного матеріялу з поблизьких фронтових відтинків. До береження цього майна була покликана в першій мірі волосна управа, що розноряджала міліцією, або й одною, двома сотнями, що служили, як охорона місцевої команди й звалися тому »командантськими«, а в разі потреби виступали як еґзекутивний чинник орґанів безпеки. Перед кількома днями назначення мене командантом названих повітів, відійшла до Радивилова сотня чет. Наливайка. О. В. К. Золочів вислала її на прохання радивилівської стаційної команди. Зразу наспівали від неї телеґрами про гостинні приняття Галичан місцевим населенням, про вистави, свята й обходи, але пізніще, коли Золочівяни отряслися з занепокоєння польської різдвяної несподіванки під Львовом, донесено з Бродів, що радивилівське населення при підмозі якихсь новоприбувших військових відділів напало на Галичан і по кількагодинній перепалці крісами, скорострілами й ручними ґранатами, змусило їх до зложення збуї й відступу до Бродів. Що було причиною того виступу й які були це відділи, годі було допитатися.

Коли покликано мене до О. В. К., бачив я лиш як відбирано й надавано телеґрами до Бродів, а що на півночі й на північному сході стояв тоді большевицький і большевицько-польський фронт проти сил наддніпрянської Дієвої Армії, то й найбільше було здогадів, будьто над брідським відтинком, отже в кількох ледво милях від Золочева, відкривається новий большевицький фронт, що при рівночасній облозі Львова й при скупих запасах воєнного приладдя, та стрілива, грозило би катастрофою цілій Г. У. А. Я дістав приказ відійти на місце події із одним курінем піхоти, одною сотнею скорострілів і одною батерією легких гармат, щоби договір галицької команди з міністром Шаповалом перевести в діло. По одержанню приказу, почав я сейчас збіратися в дорогу. Приказ, святе слово.

Та случайно знав я терен між Радивилом, а Бродами, аж надто добре. Там перекрадався я в січні 1918. р. через російсько-австрійський фронт, утікаючи з російської неволі й не міг забути, які неоцінені прислуги віддали мені тамошні ліси й багнисті сіножати з густим шуваром, без гірки і взагалі без жадної природної точки опору. Я став порівнувати цей терен з призначеною мені боєвою силою й зараз таки з дороги завернув до О. В. К. Батерія ледво чи мала б нагоду стріляти, а вимагала би 1./4. піхоти на свою охорону, та й робила би цілий відділ менше поворотним. Я радо віддав би був батерію за пів сотні їздців, які повнили би розвідчу службу, та розвозили би — в браку телефонічного получення — приказ й ситуаційні звіти. На жаль кінноти не було й я того ж таки дня виїхав пізно в ночі зі сотнею піхоти й сотнею скорострілів до Бродів над давну австрійську границю, куди мала прибути ще одна сотня з Радехова.

(Далі буде.)

ЗВІТ

діяльности Комітету будови памятника в Німецькому Яблонному.

В першій половині травня ц. р. докінчено будову памятника в Німецькому Яблонному. Праця, що тривала цілий рік, була тяжка але сьогодні пишається він своєю повною красою. Доповнений кобзарем, обведений прегарною огорожою з ґранітових стовпців, получених із собою ланцом, стоїть на чужій землі живим свідком наших визвольних змагань, та нашої культури.

Складки на ту ціль, як і всі конта будови представляються слідуючо:

А. Приходи:

Проголошені в »Укр. Стрільці« в Німецькому Яблонному	22.677'44	Кч.
Проголошені в »Укр. Скитальці в Йозефові число 11.	9.537'80	„
„ 12.	4.014'00	„
„ 13.	1.797'00	„
Разом	38.026'24	Кч.

Б. Розходи:

Конта моделю	627'92	Кч.
Конта підвалини під пам.	2.078'00	„
Матеріял на памятник	21.109'00	„
Конта удерж. скульптура	2.684'00	„
Ланц	1.285'50	„
Фотоґрафичні знимки	2.678'00	„
Грамота	263'85	„
Конта відслонення памяти.	249'00	„
Заплач. помічн. скульпт.	1.953'00	„
Конта перевозу памятника	2.075'76	„
Конта листування й адміністрація	976'82	„
Альбом	424'70	„
Конта подорожі в цілі відібрання памятника	378'08	„
Разом	36.783'63	Кч.

Загальний прихід	38.026'24	Кч.
Загальний розхід	36.783'63	„
Остає готівкою	1.243'61	Кч.

З оставших 1243'61 Кч. зложено 1000 Кч. на щадничу книжочку громадської каси в Німецькому Яблонному, як: „Ukrainischer Denkmalerhaltungsfonds“, Deutsch-Gabel, Buchzahl XV, Folio 577, Einlaufzahl 11.133, з виразним призначенням їх на консервування памятника з тим застереженням, що найвищу власть фонду й консервації памятника переймає товариство охорони гробів українських героїв у Львові, вул. Руська ч. 3. Гроші ці передано громаді: Німецьке Яблонне на основі осібного завіщання. Решту готівки 243'61 Кч. передасться теж на згаданий фонд консервування памятника, якщо в найблищих днях не зайде потреба вирівнання ще деяких менших рахунків.

Із памятникового фонду виготовлено три альбоми по 45 знимок, що представляють образово історію повстання памятника, та його творців. Один із них призначено Національному Музеєві у Львові, другий передано музеєві міста в Німецькому Яблонному, а третій дано чел. підполк. Янзі.

Всі акта, квіти, рисунки, оставші фотоґрафічні знимки (2257) і всьо проче, що звязане з будовою памятника передано архівові Культурно-просвітного Кружка в Йозефові.

Крамниці робітничих відділів і приватні особи, що мають іще в розпродажі памяткові картки, зволять на будуче пересилати зібрані з розпродажі гроші прямо до громадської каси в Німецькому Яблонному під адресою вкладкової книжочки.

З цим оголошенням Комітет свою працю кінчить і дякує всім жертводавцям за їх щедрі лепти.

Йозефів, дня 8. червня 1922.

За Комітет будови памятника в Німецькому Яблонному:
Володимир Котович, мйр. в. р.

ОПОВІСТКИ.

До еміґрації земель З. У. Н. Р.

Чотирі роки ділять нас від зїзду у Львові нашої Конституанти, якої проголошення з дня 19. жовтня 1918. стало для нас символом національно-державної віри.

Короткий — навіть у життю одиниці — цей час так важкий подіями для судьби нашого народу, що приказує підвести рахунок зробленої нами в ньому праці.

Приказує застановитися, наскільки наша віра не остала мертвою, зглядно, чи не прогрішилися ми чим проти неї.

»Еміґрація, це проба сили кожного народу.«

Тому в нас скитальців, із яких лише деякі мали щастя бути коротко гістьми в свобідній Батьківщині, у нас, відірваних насильно від пня народу, дрібних галузок, яких уділом завмірання, розклад і біль тут за рідним краєм — біль, що в свою чергу може дати почин сотворенню вартостий цінних для цілого народу на десятки, або й сотки літ — мусить бути цей рахунок особливо точним.

Це коротке міркування й невгасима жажда воскресити в якнайкоротшому часі вирване нам насильно ворогами свобідне життя, привела нас на думку видання »Пропамятної Книги еміґрації західно-українських земель« за час від 19./10. 1918.

Книга ця має стати вірним показчиком нашої вартости, нашої внутрішньої сили.

Має вона бути рахунком нашої національної совісти й як така дороговказом із неодною важною перестрогою для нас, та цінним матеріялом для будучих поколінь.

Стане вона звеном нерозривного споєння нас зі світлою традицією нашого народу.

Стане не лише певним ліком проти зневіри й отупіння в часах тяжкого лихоліття, а й грімкою сурмою, що невпинно зватиме нас і будучі покоління до бою за свободу й велич нашої Вітчини.

Відчуваємо добре трудність узятого на себе завдання, але велика ціль приказує нам мірити сили після наміру, тимбільше, що »Пропамятна Книга« буде актом борби о самостійність нашої Держави.

Сил додасть нам любов до всього, що українське й вдячність, яку маємо для цілого нашого народу за те, що не лише морально, але й матеріяльно піддержує нас у час скитання.

Ми певні, що вся еміґрація зрозуміє нас, та візьме участь у праці над зложенням книги, цеї чарівної спільної духової скарбниці, в якій кожний із нас повинен зложити бодай лепту на те, щоби цілий нарід міг черпати з неї через довгі часи великі скарби.

Матеріяли (рукописи праць, малюнки, рисунки й знимки, що відносяться до нашої еміґрації в вище наведеному часі) просимо надсилати до кінця вересня ц. р. на адресу: „Kulturno-prosvitnyj Kružok, ukr. tabor „B.“ Josefov, Čechy, Europa.“

Йозефів, дня 21. червня 1922.

Культурно-просвітний Кружок укр. військового табора.

ЛИСТУВАННЯ.

Вп. Ґенерал Омелянович Павленко. Лист одержали. Матеріяли вишлемо.

Вп. Яків Ковчуг, Чікаґо. Щиро дякуємо за розпродання »Укр. Скитальця«, та просимо й на будуче занятися розпродуванням нашого місячника.

Справлення похибок.

У 12. числі »Укр. Скитальця« закралася важніща похибка. На стороні 24 по лівій стороні, четвертий рядок із горн. має бути 98 замісць 92, а в шіснацятому рядку 3742 Кч., замісць 3736 Кч.

В 13. числі на стороні 14 належить справити в тринацятому рядку з долини по правій стороні: »чужих галок«, на: »чорних галок«. Дрібніщі похибки, що їх ізза дуже трудних технічних обставин у переводженню коректи, тяжко позбутися, справить шан. Читач легко.

Друкарня Братів Штіпель, тов. з об. пор., Ліберець.